

Redovisning av arbetet med att främja tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden

---

Redovisning av uppdrag 3.3, Regleringsbrev för budgetåret 2023

2023-04-14

Dnr Ä 2023-1781

Redovisning av uppdrag 3.3, Regleringsbrev för budgetåret 2023

Beslutet att godkänna denna delrapport har fattats av generaldirektör Elisabeth Backteman.

Handläggningen har gjorts av tf. avdelningschef Patrik Sällström, enhetschef Martin Olauzon, Liv Edström, Erika Holmgren, Camilla Jägerhem, Erik Fransson och Pär Ove Bergquist. Den sistnämnda var föredragande för ärendet.

Stockholm, 2023-04-14

Elisabeth Backteman

Pär Ove Bergquist

Sammanfattning

Kommersiell service behövs för att skapa miljöer där det är attraktivt att bo, arbeta och driva företag. Tillväxtverket arbetar därför för att främja utvecklingen av kommersiell service i serviceglesa områden. I vårt uppdrag samverkar vi med andra aktörer, främst med regionerna som har det regionala utvecklingsansvaret. Vi arbetar även med nationella och kommersiella aktörer inom serviceområdet.

Denna rapport utgör redovisning av uppdrag 3.3 i regleringsbrevet för Tillväxtverket budgetåret 2023. Det är en samlad rapport för det arbete som Tillväxtverket samt regioner och länsstyrelser har bedrivit 2022, för att främja tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden.

Rapporten innehåller en delredovisning av följande särskilda uppdrag:

- Att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030 samt bistå regionerna och Gotlands kommun vid framtagande och genomförande av regionala serviceprogram.¹
- Att fördela medel för stöd till kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden.²
- Redovisning av vilka insatser som Tillväxtverket genomfört i uppdraget som stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet och insatser för serviceutveckling.

Tillväxtverkets arbete med kommersiell service kan delas upp i fem olika områden där aktiviteter har genomförts.

- Stöd till kommersiell service
- Regionala serviceprogram (RSP)
- Regional samordning
- Nationell samordning
- Stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet för serviceutveckling

Uppföljning av stöd till kommersiell service

För att uppnå en god servicenivå i hela landet finns olika ekonomiska stöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i landsbygder vilka ofta även tillhandahåller ombudstjänster för post, apotek och betaltjänster.

---

¹ Regleringsbrev 2023, särskilt uppdrag 3.20 (N2021/01349)

² Regleringsbrev 2023, särskilt uppdrag 3.14 (N2015/08916, N2018/01928, N2019/03239)

Under 2022 beviljade regionerna 108 miljoner kronor från anslag 1:1 för olika stöd till kommersiell service. Inräknat de stöd som även utgår ifrån Landsbygdsprogrammet genom länsstyrelserna eller Tillväxtverket, så uppgår det totala stödet till 191 miljoner kronor vilket är det tredje högsta beloppet sedan 2016.

Trenden med en minskning av beviljade servicebidrag med 40 procent mellan 2016–2021 bröts 2022 då servicebidragen ökade med 65 procent från 2021. Detta beror på de utmaningar som uppstått för dagligvarubutiker i landsbygder under 2022. Det handlar om ökade elkostnader, ökade inköpspriser samt förändrat köpbeteende hos kunderna. Då människor också har stora utgifter för el och minskat utrymme i plånboken genom inflationen så väljer de i högre utsträckning att handla i större butiker i större tätorter vilka ofta har lägre priser på dagligvaror.

Under 2020–2021 bidrog coronapandemin till att kommunerna ökade hemsändningar av dagligvaror till äldre personer över 70 år. Det var inte förrän 2021 som effekten av detta syntes i beviljade bidrag med en ökning med hela 84 procent jämfört med år 2019. Även för 2022 ligger bidraget fortfarande på en hög nivå i förhållande till innan pandemiåren.

Totalt beviljades 606 ärenden om olika stöd till kommersiell service. Förutom 91 kommuner som beviljades hemsändningsbidrag så har 376 unika företag beviljats medel från någon av de övriga stödtyperna investeringsbidrag, servicebidrag, stöd till korrosionsskydd för drivmedel, särskilt driftstöd eller investeringsstöd i landsbygdsprogrammet.

Regionala serviceprogram

Regionala serviceprogram (RSP) utgör grunden för länens prioritering av olika stöd till kommersiell service. Därför är RSP mer än ett "strategiskt övergripande arbete". Det handlar om att bygga en fast grund för att klara uppdraget att hantera stöden. 19 regioner har accepterat erbjudandet att arbeta med regionala serviceprogram 2022–2030. I genomsnitt avsätter regionerna 60 procent av en heltidstjänst för arbetet med servicefrågor.

År 2022 har präglats av arbete med att ta fram nya regionala serviceprogram. Ett fåtal RSP var klara under 2022 men arbetet fortsätter i många län. I många regioner har fokus under året därför legat på aktörssamverkan och förankring av prioriteringar och kommande insatser. De viktigaste samverkansaktörerna har varit kommuner och länsstyrelser, men även näringsliv, civilsamhälle, andra regionala uppdrag och främjarsystemet har involverats.

De insatser regionerna genomfört direkt riktade till den grundläggande kommersiella servicen har till stor del handlat om att bevilja stöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer och informera om stödmöjligheter. Flera regioner har också haft olika typer av träffar för handlare.

Regionerna har också genomfört insatser som sätter in service i ett bredare sammanhang. Det handlar bland annat om kommunal planering och platsutveckling. Därutöver gör några regioner insatser riktad till stödjande strukturer som kollektivtrafik, bredbandsuppkoppling och krisberedskap.

Regional och nationell samordning

Regionerna ansvarar för det sammanhållande arbetet med regional utveckling och kan ta fram regionala serviceprogram för att samordna och prioritera insatser för stärkt tillgång till kommersiell service. Regionerna har också en roll som finansiär och kan besluta om stöd till kommersiell service. Deras engagemang beror på i vilken utsträckning servicefrågorna prioriteras i länet. Detta beror i sin tur på hur stora behov som finns i länen och hur mycket ekonomiska medel som regionen och länsstyrelsen förfogar över för olika stöd.

Som ett led i att stödja arbetet på regional nivå anordnade vi under 2022 tolv webbsända serviceseminarier med regioner som målgrupp.

Under 2022 publicerade vi 52 nyheter i den digitala samarbetsyta där 64 tjänstepersoner som arbetar med kommersiell service på regioner och länsstyrelser deltar. 16 regioner svarade på en enkät om hur Tillväxtverkets samlade metodstöd har ökat deras förmågor. Samtliga ansåg att de fått ökad förmåga att främja tillgängligheten till kommersiell service. 62 procent ansåg att de i hög utsträckning fått inspiration till förändring i arbetet. 81 procent ansåg att de i hög utsträckning fått kunskap om stödhantering inom kommersiell service.

På nationell nivå arrangerade vi, liksom tidigare år, två möten med Centralt samordningsforum (CSF) under 2022. På mötena deltog 15 bolag, organisationer och myndigheter som är viktiga aktörer på serviceområdet. Övergripande teman för mötena var utmaningar och omställning för drivmedelsbranschen respektive utmaningar för dagligvarubutikerna under året med höga elkostnader och stigande livsmedelspriser. Av totalt 23 enkätsvar ansåg samtliga i hög grad att mötena gett ökad kunskap om olika aktörers insatser för kommersiell service. Samtliga ansåg även att mötena i hög grad bidragit till ökat erfarenhetsutbyte.

Tillväxtverket erbjuder verktyget Pipo Serviceanalys till tjänstepersoner på regioner och kommuner, för att stötta deras arbete med regionala serviceprogram och kommunala serviceplaner. Tjänsten är tillgänglig dygnet runt för alla som har ett serviceanalyskonto (cirka 800 personer) hos oss. Även tjänstepersoner på myndigheter såsom Post- och Telestyrelsen, Riksbanken och Trafikverket har tillgång till verktyget.

Ett utvecklingsarbete pågick under året i syfte att få fram en ny, mera modern och användarvänlig version av Serviceanalys som ännu bättre ska kunna stötta användarna under den nya programperioden för regionala serviceprogram.

Stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet för serviceutveckling

Under året beslutade vi om projektmedel till 17 projekt varav 15 projekt ingår i insatsen *Kommuner för serviceutveckling 2022–2024*. Insatsen vänder sig till kommuner med landsbygdsområden som vill och behöver stärka sin utvecklingskapacitet genom att öka den egna förmågan till samarbete med lokalsamhället. Tillväxtverket erbjuder förutom finansiering även kunskap och nätverk. Genomförandet sker synkroniserat, med samma mål och syfte, liknande aktiviteter samt erfarenhetsutbyten mellan kommunerna. Vi varvar också med kunskaphöjande inslag och löpande avstämningar. Insatsen pågår fram till maj 2024.

Sammantaget i projektportföljen har 28 projekt pågått under året, varav 8 projekt har avslutats. Totalt för perioden 2016 – 2022 har Tillväxtverket beviljat projektmedel till 84 insatser för sammanlagt knappt 138 miljoner kronor. Till och med 2022 är 64 insatser av dessa slutförda. Vi har under året fattat beslut om utbetalning för 8,8 miljoner kronor.

I början av året meddelade vi Jordbruksverket att kvarvarande medel inom delåtgärd *1.1 kompetensutveckling*, inte skulle vara möjlig att besluta om innan programperiodens stängning. Möjligheten att ansöka om stöd inom delåtgärd *16.2 Samarbetsåtgärden*, fokusområde 6B, har förlängts till 2023-12-31 med möjlighet att fatta beslut fram till 2024-03-31. Detta möjliggör för nya utlysningar under 2023.

Rekommendation och slutsatser

Tillväxtverket rekommenderar att regeringen ser över stöden till kommersiell service

Likt åren 2021 och 2022 föreslår Tillväxtverket att regeringen tar initiativ till en samlad översyn av utformning och nivåer i olika stöd som riktas till näringsidkare för dagligvaror och drivmedel.

Ökade elkostnader, inköpspriser och räntor samt kundernas ändrade köpbeteende bidrar till osäkerhet om hur stor investeringsviljan kommer vara framåt, för dagligvarubutiker i landsbygder. Det kan snarare bli en fråga om att överleva än att planera för att investera. Detta ger sammantaget ett behov av att se över stödets utformning och nivåer.

Ansvar för stöd och strategi samlat hos regioner från 2023.

Att regeringen beaktat tidigare rekommendationer från Tillväxtverket har lett till att ansvaret för både det strategiska arbetet med RSP och stöd till kommersiell service hanteras samlat av regionerna från och med 2023. Länsstyrelserna har dock fortfarande viktiga uppgifter och kunskaper kopplat till utvecklingen av kommersiell service i länen. Det är därför angeläget att dessa tas tillvara och att regioner och länsstyrelser arbetar för att upprätthålla ett bra samarbete på området.

Det är i de regionala serviceprogrammen regionerna kan definiera serviceglesa områden och peka på skäl för att ge stöd i större eller mindre omfattning. Det är olyckligt om arbetet med RSP är skilt från stöden till kommersiell service eftersom stöden är det viktigaste verktyget i programmen. Tillväxtverket kommer därför framåt att lyfta exempel på hur det strategiska arbetet hänger samman med stödhanteringen.

Centralt att stärka regionernas kapacitet och engagemang.

Engagemanget och farten i RSP-processen varierar mellan regionerna, vilket är naturligt eftersom både utmaningar för den kommersiella servicen och regionernas resurser skiljer sig åt. Vi ser dock inget tydligt samband mellan de regioner som är mer aktiva i arbetet med RSP och de som har stora utmaningar. Generellt sett har det saknats resurser för att omsätta metodstödet för RSP till praktisk handling, i den utsträckning som vi önskar. Det finns regioner med relativt stora utmaningar men där små resurser avsätts för att hantera dessa. Från 2023 kommer vi dock kunna stärka regionernas kapacitet genom medel från uppdraget att fördela medel till kommersiell service 2023–2027

Det är i kommuner som serviceutveckling sker. Kommunerna är viktiga aktörer som kan arbeta med andra verktyg för att integrera serviceperspektiv i utvecklings- och planprocesser. Tillväxtverket har i vår roll som stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet under 2022 främst fokuserat på att stärka 15 kommuners egen förmåga till samarbete med lokalsamhället. Det enhetliga genomförandet skapar goda förutsättningar för att den finansiering och det nätverk som erbjuds kommunerna ska bidra till att lägga grunden för långsiktig samverkan.

Vi ser att lärdomarna från satsningen *Kommuner för serviceutveckling* kan komma att ge ny kraft och kunskap, både till kommunerna och till samverkan med regionerna, och därmed även i genomförandet av RSP. Kommunernas medverkan ger långsiktighet i detta arbete, även om kommunen inte kan ge direkta stöd. Det är i kommunerna som serviceutvecklingen sker.

Utökad tidsram möjliggör fortsatt fokus på kommuner i landsbygdsprogrammet. För delåtgärder som Tillväxtverket handlägger i landsbygdsprogrammet finns möjligheten att ansöka om stöd fram till 2023-12-31. Stöd kan beviljas senast 2024-03-31. Under 2023 kommer vi att fokusera på att genomföra ytterligare utlysning riktat mot kommuner, som vill utveckla samarbete med sina lokalsamhällen. I vår befintliga insats saknas kommuner från 13 län. Vi hoppas att kommuner i bland annat dessa län kommer ansöka om stöd i syfte att nå en större geografisk spridning av de erfarenheter arbetet ger.

Innehåll

1	Uppdraget.....	15
1.1	Bakgrund.....	15
1.2	Mål.....	15
1.3	Målgrupp för aktiviteterna.....	16
1.4	Metod.....	16
1.5	Disposition.....	16
1.6	Tillväxtverkets arbete med kommersiell service.....	17
1.6.1	Stöd till kommersiell service (uppgift/uppdrag).....	17
1.6.2	Regionala serviceprogram (RSP) 2022–2030 (uppdrag).....	18
1.6.3	Regional samordning (uppgift).....	18
1.6.4	Nationell samordning (uppgift).....	18
1.6.5	Stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet för serviceutveckling.....	19
2	Rekommendation och slutsatser.....	20
2.1	Tillväxtverket rekommenderar att regeringen ser över stöden till kommersiell service.....	20
2.2	Ansvar för stöd och strategi samlat hos regioner från 2023.....	20
2.3	Centralt att stärka regionernas kapacitet och engagemang.....	21
2.4	Det är i kommuner som serviceutveckling sker.....	21
2.5	Utökad tidsram möjliggör fortsatt fokus på kommuner i landsbygdsprogrammet.....	22
3	Uppföljning av stöd till kommersiell service.....	23
3.1	Utbud och efterfrågan av stöd.....	23
3.1.1	Utvecklingen av stöd till kommersiell service 2016-2022.....	23
3.1.2	Olika stödtyper och geografisk fördelning.....	25
3.1.3	Branschfördelning.....	26
3.1.4	Regionernas prognos för olika stöd till kommersiell service de kommande två åren.....	27
3.2	Särskilt driftstöd till dagligvarubutiker.....	29
3.2.1	Bestämmelser för det särskilda driftstödet.....	29
3.2.2	2022 – sjunde året för det särskilda driftstödet.....	30
3.2.3	Sex regioner fick utökade medel under året.....	30
3.2.4	268 butiker fick i genomsnitt 201 500 kronor i driftstöd.....	31
3.2.5	Axfood hade flest butiker som fick driftstöd 2022.....	32

3.2.6	Butiker med särskilt driftstöd på kartan.....	33
3.3	Stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer	35
3.3.1	Orsaker till lågt söktryck och låg beslutsnivå	36
4	Regionala serviceprogram 2022–2030	38
4.1	Regionala serviceprogram.....	38
4.2	Tillväxtverkets metodstöd.....	39
4.3	Status i regionerna.....	39
4.4	Genomförda insatser i länen 2022	40
4.4.1	Underlag för regionala serviceprogram	40
4.4.2	Insatser riktade till den grundläggande servicen.....	41
4.4.3	Planering, plats- och näringslivsutveckling	42
4.4.4	Stödjande infrastruktur.....	42
4.5	Flera aktörer ingår i samverkan kring regionala serviceprogram	42
4.6	Reflektioner	45
5	Regional och nationell samordning	48
5.1	Genomförda insatser för att stärka arbetet med serviceutveckling på regional nivå.....	48
5.2	Centralt samordningsforum för erfarenhetsutbyte mellan nationella organisationer	52
5.3	Pipos Serviceanalys: Analysverktyg för tillgång till kommersiell service	52
5.4	Medverkan i övriga evenemang och forum	53
6	Stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet för serviceutveckling....	55
6.1	Handlingsplanen för Tillväxtverkets medel för serviceutveckling.....	55
6.2	Utlysning av projektmedel 2022.....	56
6.2.1	Delåtgärd 16.2 - Samarbete/Piloter för service i landsbygder	56
6.2.2	Delåtgärd 16.2 - Samverka lokalt för bättre service i landsbygder	
	57	
6.2.3	Informationsträffar	57
6.2.4	Ansökningar och beslutat stöd 2022	57
6.3	Totalt beslutat stöd 2016–2022.....	58
6.4	Projektportfölj	59
6.5	Utbetalade projektmedel.....	60
6.6	Kommuner för serviceutveckling	61
6.6.1	Beviljade ansökningar - Kommuner för serviceutveckling	62
6.6.2	Processtöd Kommuner för serviceutveckling 2022–2024	63
6.7	Avslutade projekt 2022	65

6.7.1 Avslutade projekt – inriktning Regionala processer.....	66
6.7.2 Avslutade projekt – inriktning Lokala servicelösningar.....	66
6.8 Erfarenheter som handläggande stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet 2022	69

Bilaga 1: Stöd till kommersiell service år 2022 fördelat på län, stödtyp, beviljat stöd, antal ärenden och antal unika företag (miljoner kronor).

1 Uppdraget

1.1 Bakgrund

Tillväxtverket arbetar för att främja tillgängligheten till kommersiell service för företag och medborgare i serviceglesa områden. I detta uppdrag samverkar vi med andra aktörer, främst regioner med ansvar för regionalt utvecklingsarbete, men även med nationella och kommersiella aktörer inom serviceområdet.

1.2 Mål

Tillväxtverket ska enligt regleringsbrevet för budgetår 2023:

- Lämna en samlad redovisning arbetet med att främja tillgängligheten till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden.³ Det innefattar vad Tillväxtverket, regioner och länsstyrelser gjort under budgetår 2022.

Redovisningen ska även innehålla:

- Delredovisning av uppdrag att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030.⁴
- Delredovisning av uppdrag att fördela medel för kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden – Särskilt driftstöd till dagligvarubutiker.⁵
- Redovisning av vilka insatser som Tillväxtverket genomfört i sin roll som stödmyndighet till Landsbygdsprogrammet 2014–2022.

En samlad redovisning för varje aktuellt budgetår ska lämnas till Regeringskansliet senast 18 april nästföljande år (N2018/05858).

---

³ Uppdrag 3.3, Regleringsbrev 2023 bilaga 2. *Redovisning av arbetet med att främja tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden.*

⁴ Särskilt uppdrag 3.20, Regleringsbrev 2023 bilaga 2. *Uppdrag att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030 samt bistå regionerna och Gotlands kommun vid framtagande och genomförande av regionala serviceprogram, (N2021/01349)*

⁵ Särskilt uppdrag 3.14, Regleringsbrev 2023 bilaga 2. *Fördela medel för stöd till kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden, (N2015/08916/HL, N2018/01928HL, N2019/03239)*

1.3 Målgrupp för aktiviteterna

Målgrupp för aktiviteterna är företag och medborgare i serviceglesa områden, kommuner, regioner, länsstyrelser, nationella och kommersiella aktörer inom serviceområdet.

1.4 Metod

Underlag för vår återrapportering av insatser inom området kommersiell service för verksamhetsåret 2022 består av rapporteringar och enkätsvar från regioner vilka är ansvariga för regionala serviceprogram och stöd till kommersiell service. Även enkätsvar från deltagare på konferenser med regionala tjänstepersoner samt möten med Centralt samordningsforum ingår som underlag.

För kapitlet om stöd till kommersiell service har uppgifter hämtats från ärendehanteringssystemet Nyps och dess utdatasystem för uppföljning av beviljade stöd. Till samma avsnitt har vi även fått statistik från Jordbruksverket avseende de stöd som hanterats i Landsbygdsprogrammet under perioden 2016–2022.

Kapitlet om Tillväxtverkets arbete som stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet bygger bland annat på statistik om beviljade projektmedel från Jordbruksverkets system för uppföljning och utdata.

1.5 Disposition

Rapporten svarar mot Tillväxtverkets uppdrag 3.3 i regleringsbrevet för budgetår 2023. Kapitlen kan läsas var för sig utan speciell ordningsföljd.

I kapitel 2 lämnar vi våra slutsatser och rekommendationer utifrån både regionernas rapporterade verksamhet och Tillväxtverkets uppdrag att stärka kommersiell service.

I kapitel 3 till 6 beskriver vi genomförda aktiviteter. Det handlar både om vad som genomförts i länen och vilka aktiviteter som Tillväxtverket har genomfört och medverkat i. Kapitlen följer i stort nedan beskrivna arbetsområden som vi arbetar med inom området kommersiell service, se avsnitt 1.6

Kapitel 3 - *Stöd till kommersiell service*. Här redovisar vi kortfattat utvecklingen av stöd till kommersiell service 2016–2022, samt hur regionerna tror att efterfrågan på de olika stöden till kommersiell service kommer utvecklas de kommande åren. Kapitlet innehåller även delrapport av vårt uppdrag att fördela medel för särskilt driftstöd till försäljningsställen för dagligvaror i sårbara och utsatta glesbygdsområden. En lägesrapport lämnas även för uppdraget att fördela medel för korrosionsskydd till drivmedelsstationer.

Kapitel 4 – Regionala serviceprogram 2022–2030. Kapitlet utgör delredovisning av vårt uppdrag att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030 samt bistå regionerna och Gotlands kommun vid framtagande och genomförande av regionala serviceprogram (RSP).

Kapitel 5 - *Regional och nationell samordning*. Här beskriver vi vad vi har genomfört i vår roll som samordnande myndighet inom området kommersiell service. Vi redovisar hur vi har arbetat med support till regionernas handläggare för servicefrågor samt vilka mötesplatser för erfarenhetsutbyte vi har arrangerat under 2022. Vi redovisar även vad vi har genomfört på nationell nivå för informations- och erfarenhetsutbyte i frågor om kommersiell service främst genom mötesplatsen Centralt samordningsforum (CSF).

Kapitel 6 - *Stödmyndighet i Landsbygdsprogrammet för serviceutveckling*. Här redogör vi för vårt uppdrag som stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet under perioden 2014–2022. Inom ramen för uppdraget har vi hanterat projektmedel för kompetensutveckling, information och pilotprojekt för serviceutveckling.

1.6 Tillväxtverkets arbete med kommersiell service

Tillväxtverkets arbete med kommersiell service kan för år 2022 delas upp i fem olika områden. Nedan följer en kort beskrivning av respektive område.

1.6.1 Stöd till kommersiell service (uppgift/uppdrag)

Tillväxtverket har en samordnande roll och supportfunktion när det gäller förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service och stödtyperna: investeringsbidrag, investeringslån, servicebidrag, särskilt driftstöd och hemsändningsbidrag. Målgrupp för stöden är främst dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i serviceglesa områden. För hemsändningsbidrag är kommuner målgrupp.

Vår målgrupp är dock främst de regioner som ansvarar för beslut om stöd till kommersiell service.⁶ Regionerna ska rådfråga Tillväxtverket vid frågor av principiell vikt.⁷

---

⁶ År 2022 hade 21 regioner ansvaret för beslut enligt förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service. Flera Länsstyrelser hanterade också investeringsstöd till lokal service inom ramen för Landsbygdsprogrammet 2014–2020.

⁷ 32§, Förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service

Vi följer upp beslutade medel varje år och rapporterar detta till Regeringskansliet i separat rapport.⁸ Delar av innehållet i den rapporten ingår även i denna redovisning.

Inom området stöd till kommersiell service genomför vi även uppdraget att fördela medel till berörda regioner för särskilt driftstöd till dagligvarubutiker.⁹ Under 2022–2023 fördelar vi även medel till berörda regioner för stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer.¹⁰

1.6.2 Regionala serviceprogram (RSP) 2022–2030 (uppdrag)

2021 utarbetade Tillväxtverket, på uppdrag av regeringen, ett metodstöd för regionala serviceprogram, RSP¹¹. Programmen är regionernas verktyg för att både strategiskt och operativt stärka samordningen och prioriteringen av olika stöd och insatser riktade till kommersiell service i serviceglesa områden. Vi har en metodstödjande roll som innebär att vi stöttar regionerna utifrån deras behov samt verkar för en spridning av goda exempel över landet. Tillväxtverket har i uppdrag att årligen sammanställa och redovisa till Regeringskansliet hur arbetet med RSP fortlöper i myndigheten samt i de regioner som väljer att genomföra regionala serviceprogram.

1.6.3 Regional samordning (uppgift)

Tillväxtverket arbetar brett med regional samordning kring kommersiell service, till exempel genom att skapa mötesplatser för länens handläggare av stöd till kommersiell service och regionala serviceprogram. Det kan även handla om en bredare målgrupp för att sprida erfarenheter från genomförda projekt eller för att inspirera till nya idéer och insatser.

1.6.4 Nationell samordning (uppgift)

Tillväxtverket driver och samordnar mötesplatsen Centralt samordningsforum (CSF). Här ingår ett 20-tal bolag och myndigheter

---

⁸ Regleringsbrev 2023, uppdrag 3.4. *Redovisning av regionala företagsstöd, projektverksamhet och stöd till kommersiell service.*

⁹ Regleringsbrev 2023, särskilt uppdrag 3.14. *Uppdrag att fördela medel för stöd till kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden (N2015/08916/HL, N2018/01928/HL, N2019/03239/RTL).*

¹⁰ Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling. (N2022/00699). Anslagspost 24.1 Tillväxtverket, p2.

¹¹ Regleringsbrev 2023, särskilt uppdrag 3.20. *Uppdrag att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030 samt bistå regionerna och Gotlands kommun vid framtagande och genomförande av regionala serviceprogram (N2021/01349).*

som är viktiga för utvecklingen av service i landsbygder. Syftet med CSF är att olika beslutsfattare och intresseorganisationer ska mötas och delge varandra information och synpunkter i olika frågor. I förlängningen ska detta leda till bättre beslutsunderlag och förhoppningsvis mer samordnade beslut. Det kan exempelvis handla om att samordna olika ombudsfunktioner i butiker, men det kan också handla om att initiera gemensamma studier eller genomföra samarbetsprojekt av olika slag.

Vi har en viktig roll i att driva de utvecklingsfrågor som CSF identifierar, men medlemmarnas eget engagemang och initiativkraft är avgörande. Tillsammans med medlemmar i CSF kan vi genomföra studier eller utvecklingsprojekt som bidrar till en bättre nationell kunskap. Vi medverkar även i andra nationella evenemang där vi berättar om betydelsen av kommersiell service för företag och medborgare.

1.6.5 Stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet för serviceutveckling

Tillväxtverket har uppdraget att vara stödmyndighet i Landsbygdsprogrammet under perioden 2014–2025. Vi ansvarar för projektmedel som ska bidra till att utveckla servicestrukturen i Sveriges landsbygder genom att utveckla och hitta nya lösningar för kommersiell och viss offentlig service. I Landsbygdsprogrammet har även funnits ett riktat stöd mot dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i landsbygder som i början av programperioden omfattade 490 miljoner kronor¹². Här är det, precis som för de allra flesta stöden i Landsbygdsprogrammet, länsstyrelsen som fattar beslut om stöd.

---

¹² Budget har sedan programstart ändrats vid ett par tillfällen, både minskning och ökning. Under 2022 hade fortfarande några Länsstyrelser medel kvar för detta stöd.

2 Rekommendation och slutsatser

2.1 Tillväxtverket rekommenderar att regeringen ser över stöden till kommersiell service

Likt åren 2021 och 2022 föreslår Tillväxtverket:

- Att regeringen tar initiativ till en samlad översyn av utformning och nivåer i olika stöd som riktas till näringsidkare för dagligvaror och drivmedel.

Under 2022 har utmaningarna ökat för dagligvarubutiker i landsbygder. Det handlar om ökade elkostnader, ökade inköpspriser samt förändrat köpbeteende hos kunderna. Då hushållen också har stora utgifter för el och minskat utrymme i plånboken genom inflationen, så väljer de i högre utsträckning att handla i större butiker i större tätorter vilka ofta har lägre priser på dagligvaror. Köpbeteendet går tvärse mot de föregående två pandemiåren 2020 och 2021 då inköp, på grund av mer hemarbete och minskad smittrisk, i högre utsträckning gjordes i den lokala butiken.

Trots att många butiker har genomfört investeringar för energi-effektiviseringar under senare år så finns fortfarande stora behov av detta samt för nya tekniska lösningar. Det minskar kostnaderna och ökar lönsamheten på längre sikt. Dock är det osäkert hur stor investeringsviljan kommer vara framåt då butikerna påverkas av ovanstående utmaningar i kombination högre räntor och lågkonjunktur. För butikerna i landsbygder kan det snarare bli en fråga om att överleva i stället för att investera. Det ger sammantaget ett behov att se över stödets utformning och nivåer.

2.2 Ansvar för stöd och strategi samlat hos regioner från 2023

Tillväxtverket ser positivt på att regeringen beaktat flera av våra rekommendationer från tidigare årsrapporter. Detta har bland annat lett till att ansvaret för både strategi och ekonomiska medel kopplat till kommersiell service kommer att hanteras samlat av regionerna från 2023. Detta borgar för tydlighet både i rollfördelning på regional nivå och i vilka prioriteringar som får genomslag. Länsstyrelsernas roll kopplat till kommersiell service är därmed i förändring. De är fortsatt viktiga, men inte som finansiärer av stöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer. Länsstyrelserna har fortfarande viktiga uppgifter och kunskaper kopplat till utvecklingen av kommersiell service i länen. Det är därför angeläget att dessa tas tillvara och att regioner och länsstyrelser arbetar för att upprätthålla ett bra samarbete på området. Det återstår att se hur länsstyrelserna kommer att finnas med i genomförandet av de nya regionala serviceprogrammen (RSP).

Stöden till kommersiell service ger stor effekt. Ändå nämner en tredjedel av regionerna inte stödhanteringen när de beskriver genomförda insatser inom RSP. Tillväxtverket ser att programmen skulle vinna på en skarp analys av i vilka områden av länen behoven är som störst av att förbättra eller bibehålla kommersiell service och hur dessa kan påverkas av olika utmaningar eller trender i omvärlden. Det är i de regionala serviceprogrammen regionerna kan definiera serviceglesa områden och peka på skäl för att ge stöd i större eller mindre omfattning. Det är olyckligt om arbetet med RSP är skilt från stöden till kommersiell service eftersom stöden är det viktigaste verktyget i programmen. Tillväxtverket kommer därför framåt att lyfta exempel på hur det strategiska arbetet hänger samman med stödhanteringen.

2.3 Centralt att stärka regionernas kapacitet och engagemang

Ett fåtal regionala serviceprogram var klara under 2022 men arbetet fortsätter i många län. Engagemanget och farten i RSP-processen varierar mellan regionerna, vilket är naturligt eftersom både utmaningar för den kommersiella servicen och regionernas resurser skiljer sig åt. Vi ser dock inget tydligt samband mellan de regioner som är mer aktiva i arbetet med RSP och de som har stora utmaningar. Generellt sett har det saknats resurser för att omsätta metodstödet för RSP till praktisk handling, i den utsträckning som vi önskar. Det finns regioner med relativt stora utmaningar men där små resurser avsätts för att hantera dessa. Från 2023 kommer vi dock kunna stärka regionernas kapacitet genom medel från uppdraget att fördela medel till kommersiell service 2023–2027.

2.4 Det är i kommuner som serviceutveckling sker

Kommunerna är viktiga aktörer som kan arbeta med andra verktyg för att integrera serviceperspektiv i utvecklings- och planprocesser. Alla regioner samverkar i någon mån med kommuner, men flera lyfter att intresset och resurserna varierar också hos kommunerna.

Tillväxtverket har i vår roll som stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet under 2022 främst fokuserat på att stärka *Kommuner för serviceutveckling*. Det handlar om att stärka 15 kommuners utvecklingskapacitet genom att öka den egna förmågan till samarbete med lokalsamhället. Trots relativt få ansökningar har vi ändå fått en bra mix av kommuner i olika geografier och med olika storlek. Det enhetliga genomförandet med gemensamt processtöd skapar goda förutsättningar för att den finansiering och det nätverk som erbjuds kommunerna ska bidra till att lägga grunden för långsiktig samverkan.

Kommunernas behov av kunskap och erfarenhetsutbyte är stort. Behovet av stöd och erfarenheter för att stärka arbetet med intern förankring är, något förvånande, större än när det gäller arbetet med

att etablera extern samverkan. Liksom på regional nivå är tjänstepersoner i regel ensamt ansvariga för specifika och generella frågor kopplade till landsbygdens förutsättningar. Detta ger ett tydligt behov av att bygga samverkan vilket denna satsning ger möjligheter till.

Vi ser att lärdomarna från satsningen *Kommuner för serviceutveckling* kan komma att ge ny kraft och kunskap, både till kommunerna och till samverkan med regionerna, och därmed även i genomförandet av RSP. Kommunernas medverkan ger långsiktighet i detta arbete, även om kommunen inte kan ge direkta stöd. Det är i kommunerna som serviceutvecklingen sker.

2.5 Utökad tidsram möjliggör fortsatt fokus på kommuner i landsbygdsprogrammet

Landsbygdsprogrammet 2014–2020 har genom en programändring fått en generell utökad genomförandetid med två år, för att omfatta ansökan om projektmedel och beslut om stöd under 2021–2022. För delåtgärder som Tillväxtverket handlägger finns möjligheten att ansöka om stöd ända fram till 2023-12-31 och stöd kan beviljas senast 2024-03-31.

Under 2023 kommer vi att fokusera på att genomföra ytterligare utlysning riktat mot kommuner. Vi jobbar redan med 15 kommuner men behovet borde vara större, och det saknas kommuner med potentiellt behov från 13 län. Det är bland annat kommuner i dessa län som vi hoppas kommer ansöka om stöd, för att utveckla samarbete med sina lokalsamhällen.

Utllysning *Piloter för service landsbygder 2021–2022* har enbart resulterat i tre beviljade projekt, detta trots att utlysningen varit öppen under stora delar av 2021 och hela 2022. Som vi skrivit i tidigare års åiterrapporteringar har efterfrågan på projektmedel inte motsvarat tilldelad budget för pilotprojekt lokala servicelösningar.

3 Uppföljning av stöd till kommersiell service

I detta kapitel redogör vi kortfattat för utvecklingen av stöd till kommersiell service 2016–2022, samt hur regionerna tror att efterfrågan på de olika stöden till kommersiell service kommer utvecklas de kommande åren.

I avsnitt 3.2 redovisas för Tillväxtverkets uppdrag att fördela medel för särskilt driftstöd till försäljningsställen för dagligvaror i sårbara och utsatta områden.

En försämrad tillgänglighet till dagligvaror och drivmedel påverkar inte bara möjligheten att köpa livsmedel eller tanka bilen. Dessa försäljningsställen tillhandahåller ofta även ombudstjänster för post, apotek eller grundläggande betaltjänster. Om en dagligvarubutik eller bemannad drivmedelsstation försvinner på landsbygden försämras ofta även tillgången till dessa serviceslag.

För att uppnå en god servicenivå i hela landet finns olika ekonomiska stöd till i första hand dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i landsbygder. I förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service finns bestämmelser för stödtyperna investeringsbidrag, investeringslån, servicebidrag, särskilt driftstöd samt hemsändningsbidrag.

Under 2022 tillkom även stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer som kan beviljas under 2022–2023¹³. I avsnitt 3.3 ges en lägesrapport för uppdraget att fördela medel till regionerna för detta stöd.

Mellan 2016 till 2023 kan även länsstyrelser lämna stöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i landsbygder, enligt bestämmelser i förordning (2015:406) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder, för investeringar och rådgivning. Tillväxtverket kan även bevilja stöd i landsbygdsprogrammet till kompetensutveckling, information och pilotprojekt för serviceutveckling.

3.1 Utbud och efterfrågan av stöd

Nedan beskrivs kortfattat utvecklingen av stöden till kommersiell service samt hur regionerna tror att efterfrågan av medel för de olika stöden kommer utvecklas de kommande två åren.

3.1.1 Utvecklingen av stöd till kommersiell service 2016-2022

Av tabell 3.1 framgår att under 2022 beviljades 105,4 miljoner kronor från anslag 1:1 för stöd till kommersiell service. Här ingår

---

¹³ Förordning (2022:206) om statligt stöd till försäljningsställen för drivmedel i vissa landsbygdsområden.

servicebidrag, hemsändningsbidrag, investeringsbidrag, särskilt driftstöd, stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer. Om vi även inkluderar beviljade regionala projektmedel som syftar till att stärka kommersiell service så uppgick beviljade medel från anslag 1:1 till 107,6 miljoner kronor.

Om vi även räknar in de stöd som utgår ifrån Landsbygdsprogrammet 2016–2022 genom länsstyrelserna eller Tillväxtverket, så uppgick det totala stödet för år 2022 till 191 miljoner kronor, vilket är det tredje högsta beloppet sedan 2016.

Tabell 3.1 Olika stöd till kommersiell service, fördelat på stödtyper, beviljat åren 2016–2022, i miljoner kronor.

Stödtyper	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Servicebidrag	6,3	5,5	5,3	3,5	4,7	3,8	6,3
Hemsändningsbidrag	12,3	13,1	13,3	12,7	14,8	23,4	20,1
Investeringsbidrag	12,4	0,3	9,8	28,4	14,3	9,5	18,5
Investeringslån		0,3	0,1			0,7	
Särskilt driftstöd	32,3	34,0	52,0	54,3	54,5	54,4	54,0
Stöd till korrosionsskydd							6,5
<i>Regionala projektmedel</i>	6,0	10,2	4,8	2,4 ⁽⁴⁾	0,8 ⁽⁴⁾	1,2 ⁽⁴⁾	2,2 ⁽⁴⁾
Summa stöd inom utgiftsområde 19	69,3	63,4	85,3	101,3	89,1	93,0	107,6
<i>Investeringsstöd i Landsbygdsprogrammet</i>	44,6	72,6	83,4	149,8	62,0	62,2	74,4
<i>Projektmedel för pilotprojekt i Landsbygdsprogrammet</i> ⁽¹⁾	22,9	28,6	27,6	14,7	1,1	0,4	8,7
<i>Kompetensutveckling, information</i> ⁽²⁾	0	3,9	6,6	0,9	3,6	3,6	
<i>Rådgivning</i> ⁽³⁾	0,7	1,8	0,2	8,6			
Summa stöd inom utgiftsområde 23 ⁽⁵⁾	68,3	108,9	118,7	176,2	64,2	68,8	83,1
Totalt stöd till kommersiell service	137,6	172,3	204,0	277,5	153,3	161,8	190,7

Källa: Tillväxtverket, Nyps (utgiftsområde 19). Jordbruksverket (utgiftsområde 23).

¹ Avser Tillväxtverket beviljade projektmedel i Landsbygdsprogrammet, åtgärd 16.2.

² Avser Tillväxtverket beviljade medel i Landsbygdsprogrammet, åtgärd 1.1+1.2.

³ Avser Länsstyrelser beviljade medel i Landsbygdsprogrammet, åtgärd 2.1.

⁴ Projekt som Tillväxtverket bedömer syftar till att främja tillgänglighet till kommersiell service.

⁵ För stöden inom utgiftsområde 23 har beloppen för beviljade stöd 2016–2021 justerats med hänsyn till återföringar i avslutade stödsatser.

3.1.2 Olika stödtyper och geografisk fördelning

I bilaga 1 visas den geografiska spridningen av de beviljade medlen till kommersiell service under 2022. Under 2022 beviljades totalt 606 ärenden, fördelat på sex olika stödtyper, men antalet unika företag som fått stöd är betydligt färre.

Om vi räknar bort de 96 ärenden för hemsändningsbidrag som beviljats till 91 kommuner, så beviljades 376 unika företag medel från någon eller flera av de olika stödtyperna. Av dessa beviljades 74 företag särskilt driftstöd eller servicebidrag i kombination med investeringsbidrag, stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer eller investeringsstöd från landsbygdsprogrammet.

Vidare beviljades 26 företag både särskilt driftstöd och servicebidrag, vilket är 14 fler än år 2021. Denna kombination av stöd är möjlig men det sammanlagda stödbeloppet för servicebidrag och driftstöd får inte överstiga 300 000 kronor. Servicebidrag ges ofta till dagligvarubutiker i sårbara områden som har fått ett relativt litet driftstöd, på grund av en låg försäljningsomsättning. Servicebidraget kan då användas som ett kompletterande verktyg för att öka stödbeloppens storlek och företagets möjlighet att överleva.

Investeringsbidraget är den stödtyp som varierar mest inom utgiftsområde 19. Variationerna beror främst på att det mellan åren 2016–2022 har beviljats investeringsstöd inom landsbygdsprogrammet¹⁴ med ett liknande syfte. Det är förändringar i landsbygdsprogrammets budget för investeringsstöd mellan olika år som påverkat om regionerna har beviljat mer eller mindre investeringsbidrag. Under 2020 beviljades exempelvis betydligt mindre investeringsstöd jämfört med föregående år, eftersom länens budgetar för stödet i landsbygdsprogrammet hade tagit slut. Samtidigt hade regionerna inte möjlighet att med kort varsel börja bevilja investeringsbidrag från anslaget 1:1. För 2021–2022 tillfördes sedan ytterligare 160 miljoner kronor för främst investeringsstödet inom landsbygdsprogrammet vilket gjorde att beviljade investeringsbidrag minskade 2021 men ökade återigen 2022. Sammanlagt beviljades 93 miljoner kronor i investeringsbidrag (anslag1:1) eller investeringsstöd från landsbygdsprogrammet under 2022.

Det särskilda driftstödet infördes 2016. De två första åren fanns medel på maximalt 35 miljoner kronor för driftstödet, men för 2018–2022 utökade regeringen finansieringens volym. Bestämmelsen om minsta avstånd till närmaste butik ändrades samtidigt från 15 till 10 kilometer, vilket medförde en markant ökning i antalet butiker som är berättigade till driftstöd (från omkring 180 till drygt 270). Efter denna ändring uppgår beviljat driftstöd till strax under 55 miljoner

---

¹⁴ SFS 2015:406. Förordning om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder, 6 kap.

kronor per år. Tillväxtverket hade för 2018–2022 i uppdrag¹⁵ att årligen fördela högst 70 miljoner till berörda regionala organisationer som sedan beslutar om driftstödet. Om detta beskrivs utförligare i avsnitt 3.2.

Sedan det särskilda driftstödet infördes har också fler butiker erhållit detta stöd i stället för servicebidrag. Servicebidrag minskade från 6,3 till 3,8 miljoner kronor mellan 2016–2021. Den trenden bröts 2022 då servicebidragen ökade med 65 procent från 2021. Detta beror på de utmaningar som uppstått för dagligvarubutiker i landsbygder under 2022. Det handlar om ökade elkostnader, ökade inköpspriser samt förändrat köpbeteende hos kunderna. Då människor också har stora utgifter för el och minskat utrymme i plånboken genom inflationen så väljer de högre utsträckning att handla i större butiker i större tätorter vilka ofta har lägre priser på dagligvaror.

Hemsändningsbidraget hade en liten ökning under perioden 2016–2020. Detta berodde främst på att flera kommuner valde att höja ersättningen för hemsändning av dagligvaror till hushåll som själva har svårt att ta sig till närmaste dagligvarubutik. Under 2020–2021 så bidrog coronapandemin till att kommunerna ökade hemsändningar av dagligvaror till äldre personer över 70 år eftersom de bedömdes som riskgrupper för sjukdomen Covid19. Det är inte förrän 2021 som effekten av detta syns markant i beviljade bidrag. Detta eftersom kommunerna enligt bestämmelser ska söka bidraget årligen i efterskott. Det resulterade i en ökning av hemsändningsbidraget år 2021 med hela 84 procent jämfört med år 2019 som var året innan pandemin startade. Även för 2022 ligger bidraget fortfarande på en hög nivå i förhållande till innan pandemiåren.

3.1.3 Branschfördelning

De olika ekonomiska stöden till kommersiell service syftar till att främja tillgänglighet till främst dagligvaror och drivmedel. Därför är det naturligt att det är försäljningsställen för dagligvaror och drivmedel som beviljas investeringsbidrag/-lån, servicebidrag, särskilt driftstöd samt investeringsstödet från Landsbygdsprogrammet.

De olika ekonomiska stöden till kommersiell service syftar till att främja tillgänglighet till främst dagligvaror och drivmedel. Därför är det naturligt att det är försäljningsställen för dagligvaror och drivmedel som beviljats investeringsbidrag, servicebidrag, särskilt driftstöd, stöd till korrosionsskydd samt investeringsstödet från landsbygdsprogrammet. Av 2022 års totalt beviljade medel på 159,7 miljoner kronor för dessa stödtyper kan en kategorisering göras på dagligvaror eller drivmedel. Det särskilda driftstödet avser i sin helhet

---

¹⁵ Regleringsbrev 2023, bilaga 2 särskilt uppdrag 3.10. *Uppdrag att fördela medel för stöd till kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden* (N2015/08916/HL, N2018/01928/HL, N2019/03239/RTL).

att stärka tillgänglighet till dagligvaror. Stöd till korrosionsskydd avser i sin helhet att stärka tillgänglighet till drivmedel. I många fall är dagligvarubutik och drivmedelsstation samordnade och när ett företag söker övriga stöd så kan ansökan innehålla både insatser för dagligvaror och drivmedel.

Tabell 3.2 Stöd till kommersiell service fördelat på stödtyp, bransch eller inriktning, i miljoner kronor och antal ärenden, år 2022.

Bransch eller inriktning	Särskilt driftstöd (anslag 1:1) mnkr/antal	Servicebidrag (anslag 1:1) mnkr/antal	Investeringsbidrag (anslag 1:1) mnkr/antal	Stöd till korrosionsskydd (anslag 1:1) mnkr/antal	Investeringsstöd LBP (Utg.omr. 23) mnkr/antal	Totalt mnkr /antal
Dagligvaror	54,0 / 268	5,9 / 41	16,2 / 48		61,0 / 106	137,1 / 463
Drivmedel		0,4 / 2	2,3 / 6	6,5 / 17	13,2 / 18	22,4 / 43
Servicepunkt					0,2 / 3	0,2 / 2
Totalt	54,0 / 268	6,3 / 43	18,5 / 38	6,5 / 17	74,4 / 127	159,7 / 509

Källa: Tillväxtverket, Nyps (utgiftsområde 19). Jordbruksverket (utgiftsområde 23).

För beviljade stöd på anslag 1:1 med 85,3 miljoner kronor kategoriseras respektive ärende på huvudsaklig branschkod. Av dessa stöd avser 76,1 miljoner kronor dagligvaror. Det motsvarar 89 procent av beviljade medel.

För beviljade investeringsstöd i landsbygdsprogrammet med 74,4 miljoner kronor kategoriseras ärenden på huvudsaklig inriktning – dagligvaror, drivmedel eller servicepunkt. Av dessa stöd avser 61 miljoner kronor dagligvaror. Det motsvarar 82 procent av beviljade medel.

Av totalt beviljade stöd avser 137,1 miljoner kronor dagligvaror. Det motsvarar 86 procent av beviljade medel.

3.1.4 Regionernas prognos för olika stöd till kommersiell service de kommande två åren

Vi har frågat regionerna hur de tror att efterfrågan av medel för de olika stöden till kommersiell service kommer utvecklas de kommande två åren. Regionerna fick frågan i december 2022 och svaren lämnades i januari 2023¹⁶. Nedan redovisas kortfattat för dessa framtidsprognoser. I prognoserna har regionerna ombetts att skilja på efterfrågan av medel för investeringar till drivmedel respektive dagligvaror.

¹⁶ Region Skåne har inte svarat.

Tretton regioner bedömer att efterfrågan av investeringar kopplat till dagligvaror kommer att öka de kommande två åren. Sju regioner prognostiserar att efterfrågan kommer att vara oförändrad. Flera regioner beskriver att det finns behov av investeringar i energieffektivisering och nya tekniska lösningar. Samtidigt finns regioner som menar att merparten av butikerna redan genomfört investeringar och att detta i kombination med lågkonjunktur kan verka dämpande på efterfrågan.

För investeringar kopplade till drivmedel bedömer tolv regioner att efterfrågan kommer att vara oförändrad och sex regioner att den kommer att öka, men från en låg nivå. Ökningen hänger till viss del samman med det tillfälliga stödet till korrosionsskydd för drivmedelsstationer under 2022–2023, och de kontakter flera regioner tagit med lokala aktörer i arbetet med den inventeringen. Men några regioner nämner också omställning från fossila drivmedel som en faktor. Två regioner bedömer att efterfrågan kommer att minska de kommande två åren.

Majoriteten, 16 regioner, gör bedömningen att hemsändningsbidraget kommer att ligga oförändrat. I den gruppen ingår även de regioner som valt att inte använda hemsändningsbidrag. I ett antal regioner pågår översyn av riktlinjerna för hemsändning för att förtydliga eller minska på stödet. Tre regioner bedömer att hemsändningsbidraget kommer att minska och en att det kommer att öka.

13 regioner tror att det kommer att vara en ökad efterfrågan på servicebidrag de kommande två åren, framför allt kopplat till energipriser, inflation och förändrade köpbeteenden hos kunderna som påverkar butikerna. Flera regioner rapporterar att de märkt av ett ökat tryck under 2022. Sju regioner bedömer att efterfrågan kommer att vara oförändrad.

Det särskilda driftstödet är mer förutsägbart på grund av hur regelverket är utformat. 17 regioner menar att stödet sannolikt kommer att ligga på oförändrad nivå. De två regioner som bedömer att stödet kommer att öka hänvisar till att vissa butiker som haft för hög omsättning för att beröras av stödet kan tappa i omsättning så pass att de kvalar in, eller till att nya butiker öppnar. En region ser i stället att efterfrågan kommer att minska då butiker med driftstöd stänger ner.

3.2 Särskilt driftstöd till dagligvarubutiker

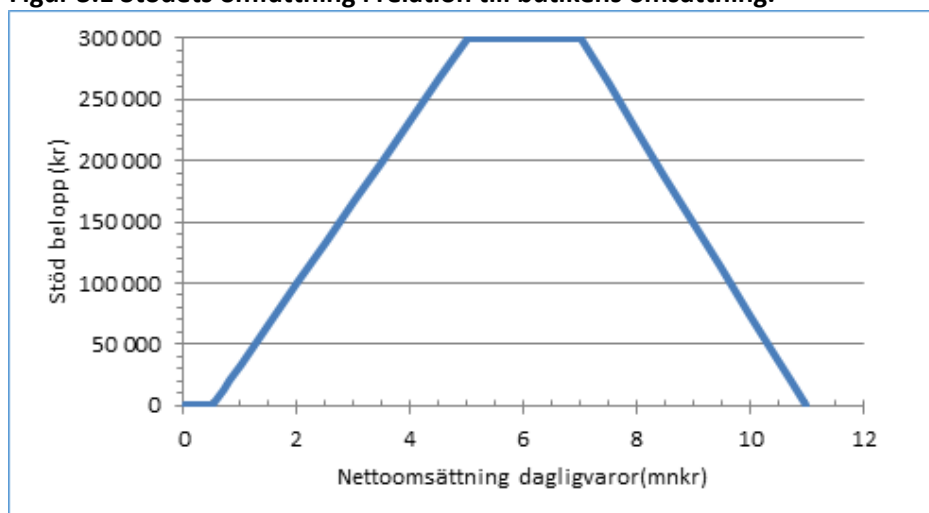
Detta avsnitt utgör delredovisning av Tillväxtverkets uppdrag att fördela medel till regionerna för stöd till kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden.¹⁷

Medlen ska användas till stödformen *Särskilt driftstöd till försäljningsställen för dagligvaror i särskilt sårbara och utsatta områden*.¹⁸ Stödet baseras på förslagen i betänkandet *Service i glesbygd* (SOU 2015:35).

3.2.1 Bestämmelser för det särskilda driftstödet

Det särskilda driftstödet kan sökas av företag med försäljningsställen för dagligvaror som har ett mångsidigt utbud av dagligvaror, en årlig nettoomsättning för dagligvaror på högst 11 miljoner kronor och som är beläget minst 10 kilometer¹⁹ från annat försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror. Butikerna ska ha öppet året runt samt vara betydelsefulla även för annan grundläggande service såsom drivmedel, apotek, post eller betaltjänster. Bestämmelser för det särskilda driftstödet regleras i förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service.

Figur 3.1 Stödets omfattning i relation till butikens omsättning.

Källa: Beslut om fördelning av medel för särskilt driftstöd till dagligvarubutiker i sårbara och utsatta lägen, Tillväxtverket 2022-02-14

¹⁷ Regleringsbrev 2023, särskilt uppdrag 3.14. *Uppdrag att fördela medel för stöd till kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden* (N2015/08916/HL, N2018/01928/HL, N2019/03239/RTL).

¹⁸ SFS 2000:284. *Förordning om stöd till kommersiell service*.

¹⁹ Bestämmelse för detta ändrades inför 2018 års fördelning av medel för driftstöd. För åren 2016–2017 var avståndet 15 kilometer.

Driftstödet beräknas utifrån nettoomsättning för dagligvaror enligt senaste årets årsredovisning, årsbokslut eller annat liknande underlag. Storleken på driftstödet varierar beroende på vilken omsättning en butik har, vilket framgår av figur 3.1.

3.2.2 2022 – sjunde året för det särskilda driftstödet

2022 var det sjunde året som Tillväxtverket fördelade medel för det särskilda driftstödet. Beslut om fördelning av medel på 54,3 miljoner kronor togs 2022-02-14. I tabell 3.3 redovisas beviljade stöd 2022.

För 2016–2017 fick Tillväxtverket fördela 35 000 000 kronor. Efter regeringsbeslut 2018 och 2019 fick Tillväxtverket fördela högst 70 000 000 kronor för 2018–2022.

Stödet fördelades på respektive län och beslutande organisation utifrån fördelningsnyckeln:

Antal försäljningsställen med mångsidigt utbud av dagligvaror beläget mer än 10 km från nästa försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror och som har en nettoomsättning av dagligvaror på högst 11 miljoner kronor.²⁰

Då driftstödet har hanterats under 2016–2021 så användes i stor utsträckning faktiska stödbelopp för 2021 som underlag för beräkning av fördelade medel till länen för 2022. I de fall försäljningsställen inte fick stöd 2021 men de nu klarade avståndskravet 10 kilometer beräknades medel enligt beräkningsmodell i figur 3.1 och omsättningssiffror enligt statistik.

3.2.3 Sex regioner fick utökade medel under året

Under året har sex regioner²¹ ansökt om utökade medel med totalt 2,3 miljoner kronor. Detta då fördelade medel inte räckte till de butiker som ansökt och bedömts som stödberättigade. Det kan bero på exempelvis att fler butiker fått tillräckligt avstånd då närmaste butik har upphört. Det kan även bero på att butiker som sökt stödet har en annan omsättning av dagligvaror än den omsättning som har använts vid beräkning av fördelning av medel till länen. I desto fler sådana fall ju större är risken att fördelade medel inte räckte till.

---

²⁰ För försäljningsställen med mellan 9,5 och 9,9 km till nästa butik har avståndet avrundats upp till 10 km. Detta i syfte att ge möjlighet att bevilja stöd om det bedöms finnas särskilda skäl (enligt 21 a §).

²¹ Gävleborg, Kalmar, Uppsala, Värmland, Västerbotten, Östergötland

Tabell 3.3: Beviljat särskilt driftstöd 2022

Region med ansvar för stödhantering	Beviljat stöd (kr)	Antal butiker som fick driftstöd
Region Blekinge	182 624	1
Region Dalarna	3 140 030	16
Region Gotland	84 829	1
Region Gävleborg	2 423 369	11
Region Halland	651 055	3
Region Jämtland-Härjedalen	3 887 252	23
Region Jönköping	2 948 759	16
Region Kalmar län	2 464 541	11
Region Kronoberg	2 740 713	12
Region Norrbotten	5 319 300	28
Region Skåne	194 409	1
Region Stockholm	3 854 965	22
Region Sörmland	572 391	3
Region Uppsala	1 326 591	5
Region Värmland	2 462 077	12
Region Västerbotten	8 491 720	41
Region Västernorrland	3 976 482	16
Region Västmanland	591 465 ⁽¹⁾	3
Region Västra Götaland	4 466 292	21
Region Örebro län	651 083	4
Region Östergötland	3 573 785	18
Summa	54 003 732 ⁽¹⁾	268

⁽¹⁾ I belopp ingår 300 000 som Region Västmanland har använt från eget anslag 1:1.

3.2.4 268 butiker fick i genomsnitt 201 500 kronor i driftstöd

Under 2022 beslutades om totalt 54 miljoner kronor i särskilt driftstöd, fördelat på 21 län och 268 försäljningsställen av dagligvaror.

Av tabell 3.3 framgår hur mycket stöd som beviljades för respektive län och hur många butiker som fick driftstöd under året.

Genomsnittligt stödbelopp för år 2022 var 201 500 kronor. Det var 63 butiker som beviljades maximalt stöd på 300 000 kronor då de hade en nettoomsättning för dagligvaror på mellan 5–7 miljoner kronor.

Butiker som beviljades stöd och som är belägna på fastlandet eller på en ö med fler än en butik (245 butiker) hade ett genomsnittligt avstånd till närmaste försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror på 18,3 kilometer. Om det finns särskilda skäl för det, får särskilt driftstöd lämnas till ett försäljningsställe trots att det inte uppfyller förutsättningen om mer än 10 kilometer från ett annat försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror. Totalt har 15 butiker beviljats driftstöd av denna anledning år 2022 och medelvärdet på avståndet för dessa butiker var 9,2 kilometer.

Butiker i ett skärgårdsområde utan fast landförbindelse (bro eller tunnel saknas), och som har närmaste butik på fastlandet, likställs med butiker med mer än 10 kilometer till annat försäljningsställe. År 2022 fick 23 butiker belägna i dessa områden driftstöd. Av dessa låg 15 i Stockholms län, 6 i Västra Götaland och 1 butik i Västerbotten och 1 butik i Skåne.

3.2.5 Axfood hade flest butiker som fick driftstöd 2022

Beviljade driftstöd 2022 fördelat på respektive butikskedja eller grossist framgår av tabell 3.4.

Tabell 3.4 Särskilt driftstöd 2022 fördelat på butikskedjor, kronor

Butikskedja eller grossist	Antal butiker	Beviljat stöd 2022
Axfood (Tempo, Handlar'n, Matöppet)	127	27 549 087
ICA (Ica Nära)	37	7 345 458
Menigo (Nära dej)	45	9 360 994
Coop (Coop Nära, Konsum)	12	3 003 114
Emab / Frendo	5	1 293 890
Lifvs	1	90 089
AutoMat	1	300 000
Ej kedjetillhörighet	40	5 061 100
Summa	268	54 003 732

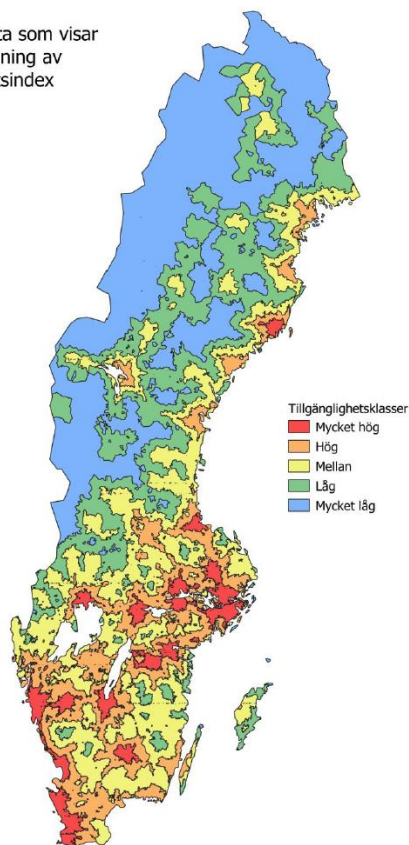
Det var Axfood som hade flest butiker som fick driftstöd 2022 med 127 butiker, motsvarande 47 procent av samtliga butiker som fick driftstöd. 40 butiker klassas som butiker utan kedjetillhörighet men merparten av dessa köper sina varor från Axfood eller Menigo.

3.2.6 Butiker med särskilt driftstöd på kartan

Ursprunget till det särskilda driftstödet är förslagen från den statliga utredningen *Service i glesbygd*²². Uppdraget till utredningen var att analysera förutsättningarna för att stödja tillgången till en grundläggande nivå av kommersiell service i de glesbygdsområden i landet som är särskilt sårbara och utsatta. Dessa områden ansågs enligt utredningen vara områden med låg och mycket låg tillgänglighet till tätorter (blå och gröna områden i figur 3.2), och direkt till sådana områden angränsande glesbygd och avlägsna skärgårdsområden utan fast landförbindelse.

Figur 3.2 Grad av tillgänglighet till tätorter

Områdeskarta som visar aktuell indelning av tillgänglighetsindex

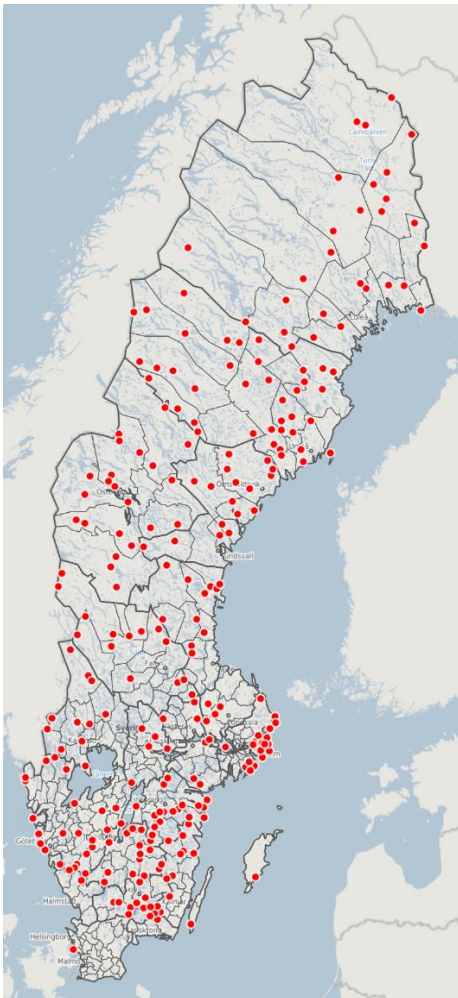
Källa: Tillväxtverket.

²² SOU 2015:35, *Service i glesbygd: betänkande*, sidan 42

Utredningen bedömde att 15 kilometer, till närmaste försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror, var en lämplig avståndsgräns för att få särskilt driftstöd. Sista butik på öar utan fast landförbindelse föreslogs också som berättigat för driftstödet. Detta för att undvika snedvridning av konkurrens och för att identifiera vilka försäljningsställen som ligger där tillgängligheten till dagligvaror och annan kommersiell service är som mest bristfällig.²³

Det ursprungliga uppdraget till Tillväxtverket att fördela medel för det särskilda driftstödet baserades på ovanstående förslag. Inför 2018 så ändrades förutsättningarna för det särskilda driftstödet då bestämmelsen om närmaste avstånd ändrades från 15 till 10 km. I figur 3.3 visas var butikerna som fick särskilt driftstöd 2022 är belägna.

Figur 3.3 Butiker med särskilt driftstöd 2022

Källa: Tillväxtverket, Pupos Servicesanalys.

---

²³ SOU 2015:35. *Service i glesbygd: betänkande.*

3.3 Stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer ²⁴

Inventering av drivmedelsstationer som är i behov av att korrosionsskydda rörledningar i mark påbörjades hösten 2021. Vid årsskiftet 2021/2022 bedömde vi att omkring 50 drivmedelsstationer var i behov av stöd för att klara av den nödvändiga investeringen. Under våren fortsatte arbetet med inventeringen. Samtidigt byggde Tillväxtverket ett digitalt ansökningsystem och handläggningssystem för stödet i Nyps2020. Förordning (2022:206) om statligt stöd till försäljningsställen för drivmedel i vissa landsbygdsområden trädde i kraft 2022-04-19.

Tabell 3.3: Tilldelat beslutsutrymme 2022 - Stöd till korrosionsskydd

Region	Tilldelat beslutsutrymme 2022-04-27	Antal	Utökad tilldelning 2022	Antal	Totalt tilldelat beslutsutrymme	Antal
Blekinge					-	-
Dalarna	2 550 000	3			2 550 000	3
Gotland	850 000	1			850 000	1
Gävleborg					-	-
Halland			300 000	1	300 000	1
Jämtland	8 500 000	10			8 500 000	10
Jönköping			72 675	1	72 675	1
Kalmar					-	-
Kronobergs					-	-
Norrbottnens	7 650 000	9			7 650 000	9
Skåne					-	-
Stockholms	2 550 000	3			2 550 000	3
Södermanlands					-	-
Uppsala			446 250	1	446 250	1
Värmland	5 100 000	6			5 100 000	6
Västerbotten	4 250 000	5			4 250 000	5
Västernorrland			505 750	1	505 750	1
Västmanland					-	-
Västra Götaland	850 000	1			850 000	1
Örebro				-	-	-
Östergötland				-	-	-
Totalsumma	32 300 000	38	1 324 675	4	33 624 675	42

²⁴ Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling. (N2022/00699). Anslagspost 24.1 Tillväxtverket, p2. Högst 75 000 000 kronor får användas till ett stöd till företag med försäljningsställen för drivmedel enligt förordningen (2022:206) om statligt stöd till försäljningsställen för drivmedel i vissa landsbygdsområden.

Tillväxtverket beslutade 2022-04-27 att tilldela beslutsutrymme till åtta regioner på totalt 32,3 miljoner kronor. Detta motsvarade medel för 38 drivmedelsstationer med minst 15 kilometer till nästa försäljningsställe, och maximalt stöd på 850 000 kronor per försäljningsställe. Under året tilldelade vi beslutsutrymme till ytterligare fyra regioner med totalt 1,3 miljoner kronor. Totalt tilldelat beslutsutrymme uppgick då till 33,6 miljoner kronor och motsvarade medel för 42 försäljningsställen för drivmedel.

Ansökningssystemet öppnade i maj och därefter kunde regionerna börja handlägga ansökningar. Stöd får lämnas för att bygga om eller byta ut rörledningar i mark för hantering av brandfarlig vätska. Ombyggnationen eller bytet av rörledningarna ska vara nödvändigt för att säkerställa det skydd mot korrosion som krävs enligt föreskriften MSBFS 2018:3.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) tog under våren emot cirka 100 ansökningar om undantag att senast 2022-07-01 uppfylla krav på föreskrivet korrosionsskydd. Ansökningar avsåg både större drivmedelsstationer i större tätorter och mindre stationer i landsbygder. Det är de senare som kan beviljas statligt stöd.

Under 2022:

- ansökte 30 drivmedelsstationer om stöd på totalt 15,9 miljoner kronor. Genomsnittligt ansökt belopp uppgick till 530 000 kronor.
- beviljades 17 stöd på totalt 6,5 miljoner kronor. Genomsnittligt beviljat stöd var 380 000 kronor.
- utbetalades totalt 3,2 miljoner kronor i stöd. Stödmottagare kan ansöka om utbetalning av stöd i förskott med maximalt 80 procent av beviljat stöd, vilket motsvarar 680 000 kronor.

3.3.1 Orsaker till lågt söktryck och låg beslutsnivå

Det är förhållandevis få drivmedelsstationer som hittills har ansökt om stöd och det finns fortfarande en osäkerhet om hur många som slutligen kommer ansöka och beviljas stöd. Det finns flera orsaker till att drivmedelstationer inte har ansökt om stöd:

- Dispensansökningar: För att få driva försäljningsställe vidare efter 2022-06-30 så skulle ansökan om dispens lämnas till MSB. Det är troligt att flera försäljningsställen inväntat beslut om dispens innan ansökan om stöd gjordes. När dispens beviljades i slutet av juni så kan det ha varit svårt att få tag på entreprenör som kunde utföra arbetet under sommar/höst 2022. Det har då varit svårt att få offert för arbete som inte ska utföras förrän sommaren 2023. Ansökningar om stöd för dessa stationer lämnas då troligen under 2023. Samtliga dispenser

från MSB är också skrivna så att det framgår att dispensen gäller ända till 2024-06-30. Det är en tidpunkt efter 2023 vilket är så långt som befintligt uppdrag till Tillväxtverket sträcker sig. Det kan därför finnas drivmedelsstationer som tror att åtgärder kan genomföras även under 2024, och därför har de inte sökt stödet ännu.

- Svårt att hitta entreprenörer. Många mindre drivmedelsstationer har haft svårt att få tag på entreprenör som kunde utföra arbetet under sommar/höst 2022. Många entreprenörer har haft fullt upp med arbete med större drivmedelsbolag under 2022.
- Inventering inte fullständig. Det kan vara flera av de försäljningsställen som identifierats som behov av stöd, som efter närmare kontroller i verkligheten redan har korrosionsskyddade rörledningar.
- Stöd från Landsbygdsprogrammet. Flera av de försäljningsställen som identifierats som behov av stöd har erhållit investeringsstöd från landsbygdsprogrammets i stället. Detta då flera åtgärder behövt göras, utöver korrosionsskydd av rörledningar, och det funnits medel kvar i landsbygdsprogrammet hos några länsstyrelser.
- Drivmedelsstationer görs om till station ovan jord. Några stationer kommer i stället för att byta rörledningar i mark göras om till så station ovan jord. I några fall kommer det göras med hjälp av större drivmedelsbolag som därmed troligtvis tar över ägandet av stationen.
- Osäker om fortsatt drift. Några stationer har meddelat att de kommer stänga stationen trots att stöd kan sökas. De orkar inte med ytterligare investering eller har inte råd med investering trots stödet.
- Höga elpriser gör det svårt att prioritera investeringar. Ett flertal försäljningsställen drivs av och i anslutning till dagligvarubutiker. Utmaningarna med ökade elpriser och inköpspriser på varor, samt kundernas ändrade köpbeteenden under främst hösten 2022 gör det svårt för butiker att prioritera investering på drivmedelspumpar. I första hand är det dagligvarubutiken som genererar lönsamhet. Och görs investeringar så är det främst energieffektiviseringar i dagligvarubutiken som prioriteras.

4 Regionala serviceprogram 2022–2030

I detta kapitel sammanställer vi hur arbetet med regionala serviceprogram fortlöper i myndigheten samt i de regioner som väljer att genomföra regionala serviceprogram.

Kapitlet utgör den årliga redovisningen av uppdraget att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030 och därefter bistå regionerna i framtagande och genomförande av programmen under åren 2022–2030.²⁵

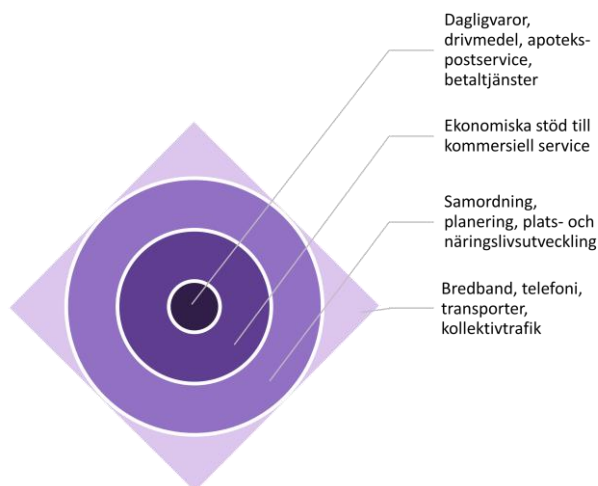
Underlag för kapitlet är lämnade redovisningar från de regioner som valt att arbeta med regionala serviceprogram.

4.1 Regionala serviceprogram

Regionala serviceprogram (RSP) är verktyg för att både strategiskt och operativt stärka samordningen och prioriteringen av olika stöd och insatser riktade till kommersiell service i serviceglesa områden.

Programmen, som på frivillig basis kan tas fram av regionerna, kan även bidra till samverkan mellan nationella, regionala och lokala aktörer som verkar för en god tillgänglighet till kommersiell service.

Figur 4.1 Kommersiell service, ekonomiskt stöd, samordning och infrastruktur

Källa: Metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030, Tillväxtverket

---

²⁵ Särskilt uppdrag 3.20, Regleringsbrev 2023 bilaga 2. Uppdrag att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030 samt bistå regionerna och Gotlands kommun vid framtagande och genomförande av regionala serviceprogram, (N2021/01349)

Kärnan i de regionala serviceprogrammen är tillgänglighet till grundläggande kommersiell service i form av dagligvaror, drivmedel och ombud för apoteks-, post- och betaltjänster. Programmen ska i första hand samordna och prioritera ekonomiska stöd och andra insatser för att stärka denna, men kan även sätta den kommersiella servicen i ett bredare sammanhang, vilket illustreras av figur 4.1.

4.2 Tillväxtverkets metodstöd

Det metodstöd för regionala serviceprogram²⁶ som Tillväxtverket tog fram 2021 har kompletterats med löpande stöd, vilket vi beskriver i kapitel 5.

Under året skapade Tillväxtverket också verktyget RSP-diamanten som regionerna ska kunna använda för att skatta och följa hur arbetet löper. I RSP-diamanten kan regionerna reflektera över frågor och bedöma hur arbetet fungerar utifrån de fyra områdena analys, samverkan, prioritering och uppföljning som vi hämtat från metodstödet. I samtliga områden ingår frågor om förankring och hållbarhet. Verktyget har även utgjort en ram för de dialoger vi haft med regioner som bett om synpunkter på utkast till regionala serviceprogram.

4.3 Status i regionerna

2021 beslutade regeringen att ge regionerna erbjudande att ta fram och genomföra regionala serviceprogram 2022–2030. Region Skåne och Region Uppsala har valt att inte anta erbjudandet. Resterande 19 regioner har under 2022 påbörjat processen att ta fram nya regionala serviceprogram och förankra dessa.

Regionerna har kommit olika långt. Dels i fråga om hur nära man är att anta ett nytt program. Dels i fråga om hur etablerad frågan om kommersiell service är internt i regionen. I ena änden av spektret finns en region som ser det som en framgång att fler än en tjänsteperson involverats i programskrivningen, i andra änden regioner där kommersiell service ger stort avtryck i regionens bredare arbete med territoriella perspektiv på utveckling, eller ses som en integrerad del i arbetet med regional utveckling.

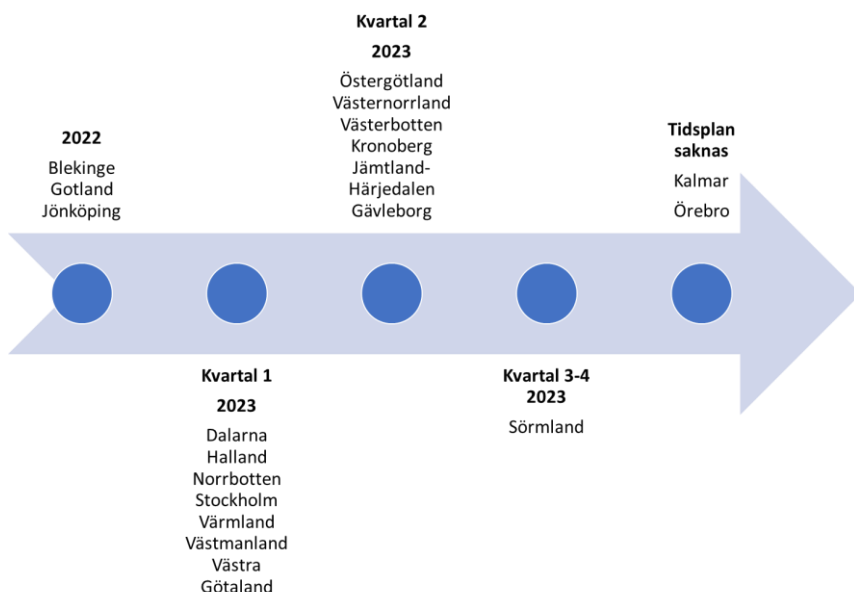
Hur stora personalresurser regionerna avsatt till arbetet med regionalt serviceprogram och handläggningen av de stöd som prioriterats där ser också olika ut. Det varierar mellan 0,1 och 1,2 årsarbetskrafter. I genomsnitt arbetar någon motsvarande 60 procent av en heltid med

---

²⁶ Metodstöd för regionala serviceprogram 2022-2030, Tillväxtverket 2021, rapport 0382

servicefrågor i en region. I flera regioner är det arbetet delat mellan två eller fler personer.

Tre regioner antog regionala serviceprogram under 2022, 13 planerar att anta program under första halvan av 2023 och en under hösten 2023. Ytterligare två regioner avser att ta fram och arbeta med regionala serviceprogram men har inte angett någon tidsplan för detta.

Figur 4.2 Preliminär tidplan för framtagande av RSP i regionerna

4.4 Genomförda insatser i länen 2022

För att nå målen i de regionala serviceprogrammen genomför regionerna insatser. 2022 har präglats av arbete med nya regionala serviceprogram. I många regioner har fokus legat på aktörssamverkan och förankring av prioriteringar och kommande insatser. De flesta har kunnat bygga vidare på existerande samverkansstrukturer och i några regioner har nya sådana etablerats.

4.4.1 Underlag för regionala serviceprogram

12 regioner²⁷ tar upp insatser för att ta fram underlag, analysera eller förankra skrivningar i nya regionala serviceprogram. Ett exempel är Region Dalarna som genomfört enkäter om företagens och hushållens behov av service samt analyserat tillgänglighet och sårbara geografier med underlag från Pipos Serviceanalys (se avsnitt 5.3). Ett annat är Östergötland som haft service som viktig utgångspunkt för analysen av

²⁷ Dalarna, Gotland, Gävleborg, Jämtland Härjedalen, Jönköping, Kronoberg, Sörmland, Västerbotten, Västmanland, Västra Götaland, Värmland, Östergötland.

ortsstruktur och strukturbilden för närgeografi i framtagandet av regionens rumsliga strategi. De har också tagit fram en rapport om handelns geografi.

Dalarna och Gävleborg har hittat synergier med de regionala projekten kopplade till Tillväxtverkets insats *Hållbar utveckling i regionerna*. I Dalarna har arbetet skett i en mindre arbetsgrupp och i ett par större workshops med fler aktörer och intressenter. Målet är att ta fram en modell för hållbarhetssäkring av servicelösningar, och en handledning för stödhandläggare. I Gävleborg pågår ett internt arbete med hållbarhetssäkring för att få en bättre styrning av medlen och en gemensam riktning för det strategiska arbetet.

4.4.2 Insatser riktade till den grundläggande servicen

På det operativa planet har regionerna i stort fokuserat sina insatser på stödhantering, och att sprida information om vilka möjligheter till finansiering som finns. 13 av regionerna²⁸ redovisar att de genomfört insatser kopplade till stödhantering. Stöden till kommersiell service är centrala verktyg i de regionala serviceprogrammen och vi ser att samtliga regioner beviljat åtminstone någon av stödformerna, även om de inte redovisar det som insatser. Regionernas roll som finansiär har utökats både genom den nya stödtypen riktad till att korrosionsskydda drivmedelsstationer och i och med att investeringsbidraget börjat ersätta det investeringsstöd som hanteras av länsstyrelserna sedan 2016.

Regionerna beskriver att driftstöden och servicebidragen varit avgörande för sårbara butiker att klara av ett tufft år, och att de investeringar i bland annat nya tekniska lösningar man finansierat bidragit till butiker är mer effektiva och tillgängliga.

Några regioner beskriver också insatser som syftat till att sprida information och kunskap om stöden. I Östergötland är det årligt återkommande digitala informationsträffar för butiker, drivmedelstationer och kommunala tjänstepersoner. I Halland har regionen haft ett nära samarbete med regionens åtgärder inom energisparområdet för att kunna erbjuda flera möjligheter att finansiera investeringar.

Flera regioner har genomfört andra typer av träffar för handlare. I Västerbotten kopplat till livsmedelsstrategin och i Gävleborg och Norrbotten genom att regionen besökt butikerna. I Kronoberg och i Östergötland sker det i form av nätverk i ALMI:s regi. Kronoberg beskriver att nätverket med handlare förväntas leda till utveckling och kompetensutveckling hos de deltagande butikerna, men att en annan effekt är att det fungerar som en bra kanal för regionen att nå ut för att

---

²⁸ Dalarna, Gotland, Halland, Jämtland Härjedalen, Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Norrbotten, Stockholm, Västmanland, Värmland, Örebro, Östergötland.

sprida information och få lägeskoll. Det har inte minst varit värdefullt kopplat till de utmaningar med elpris och inflation som präglat året.

Fyra av regionerna²⁹ inkluderar insatser inom länsstyrelsernas betaltjänstuppdrag i handlingsplanen för regionalt serviceprogram. Det kan exempelvis handla om utbildningar om digitala betaltjänster. I Stockholms fall riktat till företagare och i Örebro riktat till individer.

4.4.3 Planering, plats- och näringslivsutveckling

Sex regioner³⁰ beskriver insatser som riktar sig till kommuner för att stödja dem i deras planering av service. Ett exempel är Kalmar som genomfört en nätverksträff med tema kommunala serviceplaner och erbjudit underlag och möjlighet till erfarenhetsutbyte för kommuner. Regionen har också bjudit in kommunerna till utbildning i Pipos Serviceanalys.

Gotland, Västra Götaland och Örebro kopplar an mot vidare platsutveckling. Ett exempel på insatser för platsutveckling är Västra Götaland som har finansierat och givit processtöd till projekt för långsiktig organisering på sex olika platser. Det har resulterat i att utvecklingsplaner tagits fram och att nätverken på respektive plats förbättrats även om den långsiktiga ekonomiska bärkraften är en utmaning. Regionen beskriver att utvecklingen av samverkan kring besöksnäring och den lokala butiken har varit viktig på flera platser.

4.4.4 Stödjande infrastruktur

I Värmland har regionen vid flertalet möten under året undersökt utvecklingsinsatser tillsammans med kollektivtrafiken.

Norrbotten redogör för flera projekt som rör både digitalisering och infrastruktur för bredbandsuppkoppling.

Ett par regioner beskriver insatser som rör krisberedskap och grundläggande service. I Dalarna har man genomfört ett seminarium på temat att identifiera och samordna dagligvarubutikerna och drivmedelsstationers funktioner vid en samhällsstörning. I Jämtland förs dialog om utveckling av service- och trygghetspunkter med aktörer på flera nivåer.

4.5 Flera aktörer ingår i samverkan kring regionala serviceprogram

Regionala serviceprogram är en arena för att samordna olika aktörer och insatser som tillsammans kan göra skillnad för tillgängligheten till

---

²⁹ Norrbotten, Stockholm, Västernorrland, Örebro.

³⁰ Dalarna, Gävleborg, Jämtland Härjedalen, Kalmar, Värmland, Östergötland.

kommersiell service. 19 regioner³¹ har svarat på hur de samverkar med olika aktörer, vilket framgår i tabell 4.1.

Kommuner

Samtliga svarande regioner uppger att de samverkar med kommuner i någon utsträckning. Hälften av regionerna beskriver partnerskap, nätverk eller mötesplatser där kommunerna regelbundet deltar. I dessa skapas samsyn kring utmaningar och inriktning av arbetet i länet. I vissa regioner leder detta också till gemensamma insatser.

Etablerade samverkansstrukturer är en framgångsfaktor som skapar tillit trots, eller tack vare att det i flera fall är personberoende. Region Halland beskriver:

”Kommunerna representeras av personer med olika funktioner. Genom nätverket upprätthålls en personlig kontakt som är värdefull tack vare lokalkännedomen.”

Ett exempel på samarbete är Region Norrbotten som har bjudit med representanter från kommunerna vid butiksbesök i hela länet. Regionen beskriver det som en lärandeprocess där man tillsammans diskuterar företagets behov och utmaningar och att det stärker framtida dialog.

Regionerna lyfter också utmaningar i samverkan med kommuner. En sådan är att kommunerna är sinsemellan olika båda vad gäller sårbarhet för kommersiell service och kommunens förutsättningar att avsätta tid och resurser för att engagera sig.

Länsstyrelser

Alla regioner som svarat har kontakter med sin länsstyrelse kopplat till det regionala serviceprogrammet. Hur djup relationen är varierar, liksom vilka specifika frågor man samverkar kring, till exempel kunskap om stödfrågor, betaltjänster, krisberedskap och analyser inför nytt regionalt serviceprogram.

I takt med att länsstyrelsernas roll förändras och medlen till kommersiell service i landsbygdsprogrammet tar slut ser flera regioner att relationen kommer att omformas, men fortsatt vara viktig.

Andra regionala uppdrag

Bland de tio regioner som beskriver samverkan inom regionen finns en stor spännvidd i svaren. De ser kopplingar mellan arbetet med regionala serviceprogram och samhällsplanering, strukturbilder, platsutveckling, trafikfrågor, livsmedel, besöksnäring, energi och företagsjour.

---

³¹ Skåne och Uppsala har inte besvarat frågan.

Här finns dock utmaningar med att resurserna inte räcker till att koordinera många olika områden, och att hantera att olika förvaltningar har olika uppdrag och mandat.

Tabell 4.1 Aktörer som ingår i samverkan kring RSP i respektive län

Län	Kommun	Länsstyrelse	Region	Näringsliv	Civilsamhälle	Leader	Främjar-systemet
Blekinge	X	X	X	X	X	X	X
Dalarna	X	X	X	X	X	X	X
Gotland	X	X		X	X	X	X
Gävleborg	X	X	X	X	X		
Halland	X	X	X		X	X	X
Jämtland	X	X		X		X	
Jönköping	X	X	X	X	X		
Kalmar	X	X		X	X		X
Kronoberg	X	X	X	X	X	X	X
Norrbottn	X	X	X	X	X	X	
Stockholm	X	X	X			X	
Södermanland	X	X		X	X	X	X
Värmland	X	X		X		X	X
Västerbotten	X	X		X		X	
Västernorrland	X	X					
Västmanland	X	X		X			
Västra Götaland	X	X	X	X	X	X	X
Örebro	X	X	X	X			X
Östergötland	X	X		X			X

Näringslivet

De flesta regioner anger att de i någon mån samverkar med näringslivet. På den mest grundläggande nivån handlar det om kontakter om olika stöd, men flera regioner håller kontakt för att hålla en aktuell bild av läget och vilka behov som finns i länet.

Västra Götaland är en av fyra regioner som anger att de tagit in synpunkter kopplat till arbetet med nytt RSP. Regionen har haft dialog med representanter för både grundläggande service och andra näringsidkare kring framtagandet av regionalt serviceprogram.

Civilsamhället

Elva regioner tar upp samverkan med civilsamhället antingen på länsnivå eller med lokala organisationer.

Region Kronoberg sticker ut då de har kompletterat platsbesök och mejlutskick till föreningsrepresentanter i några kommuner med en digital dialogkarta för att nå ut till allmänheten på nya sätt.

Jämtland Härjedalen har i stället fokuserat på att kommunerna har den direkt kontakten med civilsamhället och sedan förmedlar kunskap till regionen.

Leader

12 regioner har kontakter med ett eller flera Leaderområden och på flera håll syns ambitioner att utveckla samverkan i den kommande perioden. En utmaning som lyfts upp är att hitta former för att förhålla sig till varandra och få en överensstämmelse mellan leaderstrategier och regionens strategier så att de insatser man gör blir kompletterande.

Främjarsystemet

Företagsfrämjande aktörer finns med i samverkan i elva regioner. Framför allt handlar det om informationsutbyte och att man hänvisar serviceaktörer till varandra. Ett exempel på god kontakt finns i Östergötland där regionen bjuder in företagsfrämjare att informera på möten med partnerskapet kring det regionala serviceprogrammet. Dessutom blir de företag som får investeringsbidrag kontaktade av *East Sweden Business Regions* guide, och regionens *Företagsjour* erbjuder vägledning för serviceföretag i kris. I Östergötland driver också ALMI ett nätverk för handlare.

4.6 Reflektioner

Att engagemanget och farten i RSP-processen varierar mellan regionerna är naturligt eftersom både utmaningarna för den kommersiella servicen och regionernas resurser skiljer sig åt. Det är dock inte ett tydligt samband mellan de regioner som är aktiva och de som har stora utmaningar. Det finns regioner där det finns relativt stora utmaningar men där små resurser avsätts för att hantera dessa.

Generellt sett saknas resurser för att omsätta Tillväxtverkets metodstöd i den utsträckning som vi önskar.

Ett fåtal regionala serviceprogram var klara under 2022 och arbetet fortsätter. En av poängerna med att inte ha en gemensam tidsplan för framtagandet är att regionerna ska kunna koppla ihop arbetet med andra pågående processer. En nackdel är att det gjort det svårare för regionerna att kunna dra ömsesidig nytta av varandras erfarenheter.

De insatser som ligger inom ramen för regionernas arbete med regionalt serviceprogram behöver bygga på en analys om behovet av och tillgängligheten till service i olika delar av regionens geografier och andra omständigheter som har betydelse för serviceutbudet. Tillväxtverket ser att programmen skulle vinna på en skarp analys av i vilka områden av länen behoven är som störst av att förbättra eller bibehålla kommersiell service och hur dessa kan påverkas av olika utmaningar eller trender i omvärlden. Här kan underlag från det GIS-baserade analysverktyget Pupos Serviceanalys vara till stor nytta.

I flera fall har regionerna signalerat att en svår del av processen är att göra prioriteringar. Övergripande bedömningar och ställningstaganden i det regionala serviceprogrammen 2023–2030 ger förutsättningar för att göra regionalt anpassade prioriteringar och att insatserna ger de effekter regionerna strävar efter. Prioriteringar är en viktig del av regionala serviceprogram eftersom programmen syftar till att stärka samordningen mellan olika stöd och insatser. Det är också i de regionala serviceprogrammen regionerna kan definiera serviceglesa områden och peka på skäl för att ge stöd i större eller mindre omfattning.

Regionerna har en (snart) unik roll i att kunna ge direkta ekonomiska stöd till utövare av kommersiell service. Dessa stöd ger stor effekt, och är regionernas viktigaste verktyg. Ändå tar en tredjedel av regionerna inte upp stödhantering när de beskriver genomförda insatser inom regionalt serviceprogram. Om det är så att det finns en föreställning om att arbetet med regionalt serviceprogram är skilt från stöden till kommersiell service är det olyckligt.

Samverkan är en viktig del i det regionala serviceprogrammet eftersom flera aktörer och perspektiv kan bidra till utvecklingen av den kommersiella servicen. Kommunerna är viktiga aktörer som kan arbeta med andra verktyg för att integrera serviceperspektiv i utvecklings- och planprocesser. Alla regioner samverkar i någon mån med kommuner, men flera lyfter att intresset och resurserna varierar också hos kommunerna. Här ser vi att lärdomarna från Tillväxtverkets satsning på kommuner för serviceutveckling kan komma att ge ny kraft.

Länsstyrelsernas roll kopplat till kommersiell service är i förändring. De är fortsatt viktiga, men inte som finansiärer av stöd till dagligvaror och drivmedel. Länsstyrelserna har dock viktiga uppgifter och kunskaper kopplat till utvecklingen av kommersiell service i länen. Det

är därför angeläget att dessa tas tillvara och att regioner och länsstyrelser arbetar för att upprätthålla ett bra samarbete på området. Det återstår att se hur länsstyrelserna kommer att finnas med i genomförandet av de nya regionala serviceprogrammen.

Flera regioner kommer att använda samverkan med andra aktörer för att forma och följa årliga handlingsplaner kopplande till RSP. För att samverkan ska ha en stabil grund att utgå ifrån behöver de regionala serviceprogrammen formuleras distinkt.

5 Regional och nationell samordning

I detta kapitel berättar vi om hur Tillväxtverket arbetar med regional samordning kring grundläggande kommersiell service. Det gör vi till exempel genom att skapa mötesplatser för de regionala aktörerna regioner och länsstyrelser som hanterar stöden till kommersiell service och regionala serviceprogram.

Vi redovisar även vad vi har genomfört på nationell nivå avseende informations- och erfarenhetsutbyte i frågor om kommersiell service. Det handlar dels om mötesplatsen Centralt samordningsforum (CSF), dels om andra evenemang och aktiviteter vi har medverkat i under året.

5.1 Genomförda insatser för att stärka arbetet med serviceutveckling på regional nivå

Tillväxtverket har löpande kontakt med den regionala nivån. Förutom enskilda samtal har vi under året erbjudit information, digitala serviceseminarier och stödsnack samt två nationella träffar.

Plattform för informationsutbyte

Tillväxtverket tillhandahåller en gemensam digital yta där 64 tjänstepersoner som arbetar med kommersiell service på regioner och länsstyrelser kan dela nyheter, dokument och diskussioner. Under 2022 har vi publicerat 52 nyheter och 14 nyhetssammanfattningar har skickats ut med mejl.

Nyhetsinläggen tar bland annat upp goda exempel från regionerna, lärdomar från pågående och avslutade projekt och vad som är aktuellt hos olika parter i Centralt samordningsforum. De mest lästa inläggen 2022 var:

- Stödsnack om korrosionsskydd av drivmedelsstationer
- Status i processen att ta fram regionala serviceprogram
- Uppdatering av läget med stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer
- Nationell serviceträff: Strategiskt arbete med service
- Använd den resurs regionen har i Vägar till hållbar utveckling

Serviceseminarier och stödsnack

Under 2022 fortsatte Tillväxtverket med konceptet serviceseminarier där vi arrangerar webinarier om olika aktuella teman med koppling till kommersiell service. Vi utvecklade också ett nytt digitalt format för att möta behovet av erfarenhetsutbyte mellan stödhandläggare i regionerna. I snitt var det 27 deltagare från region och länsstyrelse som kopplade upp sig till de digitala mötena.

De sju serviceseminarierna berörde följande teman:

- Civilsamhället och utveckling av lokal service – Hela Sverige ska leva och Coompanion.
- Vad behövs för att få till en långsiktig utveckling av service på en plats? Exempel på BID och ortsanlys.
- Hållbarhetsintegrering – exempel från Vägar för hållbar utveckling.
- Drivmedel och omställning – Energimyndigheten och Naturvårdsverket.
- Elpriskris – butikskris? Utmaningar i regionerna.
- Vad kan en kommun göra för kommersiell service?
- Fokus på Ica.

De fem tillfällena för stödsnack fokuserade på:

- Erfarenhetsutbyte om särskilt driftstöd.
- Ny förordning, dispenshantering och utveckling av system för handläggning av stöd till korrosionsskydd av drivmedelsstationer.
- Utbildning inför att ansökningssystemet för stöd till korrosionsskydd av drivmedelsstationer öppnade.
- Erfarenhetsutbyte om stöd till korrosionsskydd av drivmedelsstationer.
- Erfarenhetsutbyte om investeringsbidrag.

Två nationella träffar

Under 2022 arrangerade Tillväxtverket två nationella serviceträffar för tjänstepersoner som arbetar som handläggare för servicefrågor i regionerna. Målgruppen arbetar både med de olika stöden till kommersiell service och med det mer strategiska arbetet med regionala serviceprogram.

Serviceträffen den 2–3 februari genomfördes digitalt då ökad smittspridning av coronavirus gjorde det svårt att resa. Fokus lades på att stärka nätverket mellan regionerna och att identifiera gemensamma teman att fördjupa i mellanregionala utbyten. Dessa utmynnade i tre spår:

- En inventeringslista med insatser och förslag på hur man kan hantera hållbarhetssäkring för kommersiell service samt ett uppföljande seminarium om hållbarhetsintegrering.
- En mapp där regionerna kunde dela med sig av upplägg för enkäter och analyser av hur man fångar in behov av service.
- Servicesnack som ett återkommande forum för att byta erfarenheter av stödhantering och diskutera hur man gör bedömningar.

Av de 25 deltagarna på träffen den 2–3 februari var det 16 som svarade på den uppföljande enkäten.

- 88 procent svarade att deras helhetsintryck av träffen var gott eller mycket gott.
- 81 procent menade att träffen i stor utsträckning stärkte deras nätverk.
- 94 procent svarade att de i stor utsträckning fick ökad relevant kunskap.

Den 26–27 oktober bjöd Tillväxtverket regionerna till en nationell träff i Stockholm. Det var den första gången vi fysiskt samlade kontaktpersonerna från regionerna på närmare tre år.

22 personer från 16 regioner deltog vid träffen där vi förutom att informera om aktuella frågor nyttjade en stor del av tiden till erfarenhetsutbyten om arbetet med regionala serviceprogram, workshopövningar kring olika scenarier och samlade idéer för hur regionerna kan dra nytta av varandra. Representanter från de fyra stora dagligvarukedjorna deltog också i ett panelsamtal.

Samtliga 18 svarande i enkäten som följde upp träffen den 26–27 oktober uppgav att deras helhetsintryck av träffen var gott eller mycket gott.

- 89 procent svarade att träffen i stor utsträckning stärkte deras nätverk.
- 100 procent svarade att de i stor utsträckning fick ökad relevant kunskap.

Regionernas förmåga har stärkts

I december skickade Tillväxtverket ut en enkät för att fånga effekten av myndighetens samlade insats kring regional samordning och metodstöd för regionala serviceprogram. Vi fick svar från 16 regioner. Samtliga svarade att Tillväxtverkets insatser gett dem ökad förmåga att främja tillgängligheten till kommersiell service.

De regioner som lämnade kommentarer var över lag mycket positiva, men det märks också en viss osäkerhet kring hur regionerna i praktiken ska hantera det nya erbjudandet att arbeta med regionala serviceprogram och att det saknas exempel på framgångsrika arbetssätt, vilket kan illustreras med följande citat:

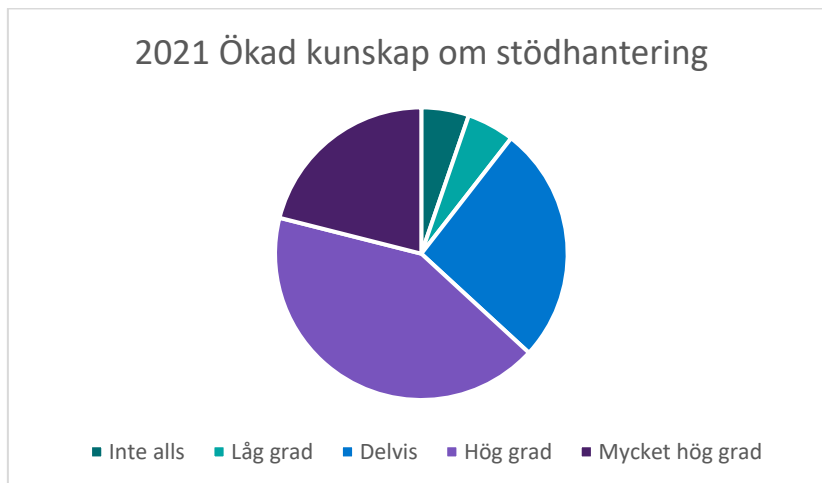
”Det finns en förväntning om att regionerna ska konkretisera bedömningskriterier och prioriteringsordning men på den nivån finns det inte så mycket konkret stöd - eller exempel. Det har varit svårt för flera regioner att navigera på den mer detaljerade nivån, samtidigt som förväntningarna på regionala serviceprogrammet är högre än tidigare.”

”Är mycket nöjd med det stöd och den omvärldsbevakning vi i regionerna får. Bra och relevanta aktiviteter och nätverksteman. Alltid snabbt och lätt att få kontakt och svar på frågor och funderingar. Man underlättar för oss att göra ett bra arbete.”

På frågan om hur delförmågan kunskap om stödhantering inom kommersiell service har stärkts kan vi i figur 5.1 och 5.2 se en tydlig förflyttning från tidigare år.

2021 angav 48 procent att deras kunskap om stödhantering ökat i hög eller mycket hög grad medan 26 procent delvis fått stärkt kunskap och 10 procent inte stärkt sin kunskap om stödhantering.

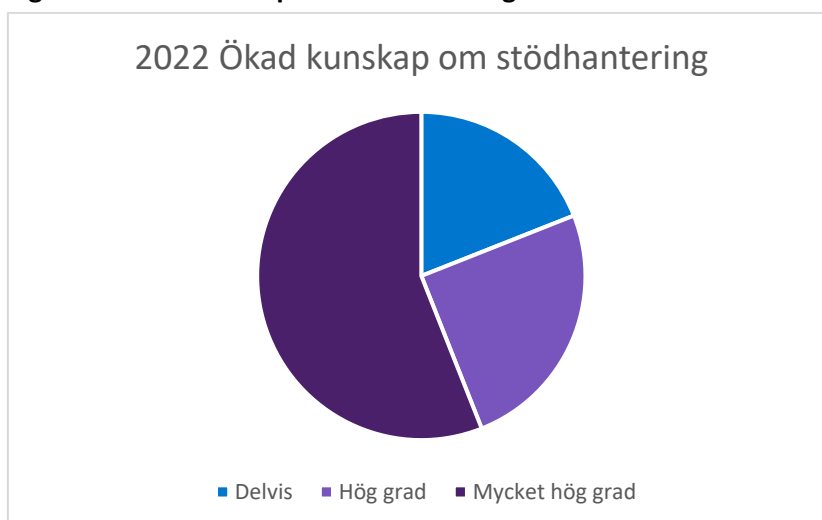
Figur 5.1 Ökad kunskap om stödhantering 2021

2022 angav 81 procent att de i hög respektive mycket hög grad fått ökad kunskap om stödhantering, och resterande 19 procent att de delvis fått stärkt kunskap.

En förklaring till skillnaden är det nya forumet för stödsnack.

Figur 5.2 Ökad kunskap om stödhantering 2022

5.2 Centralt samordningsforum för erfarenhetsutbyte mellan nationella organisationer

På nationell nivå arrangerade vi två möten med Centralt samordningsforum (CSF) under året. I CSF ingår ett 20-tal bolag, organisationer och myndigheter som är viktiga för utvecklingen av service i landsbygder.

Den 3 maj träffades Centralt samordningsforum på Tillväxtverkets huvudkontor i Stockholm. 18 personer från 14 organisationer deltog varav en representant från MSB var inbjuden för att informera om regleringen för brandfarliga vätskor och det dispensförfarande som blivit aktuellt i och med stödet till korrosionsskydd som infördes 2022. CSF diskuterade också hur omställning av drivmedel påverkar landsbygder, hållbarhet kopplat till postfrågor och Tillväxtverkets verktyg för landsbygder.

Den 7 december stod Kooperativa förbundet (KF) värd för Centralt samordningsforums möte där 20 deltagare från 15 organisationer träffades i Solna. Aktörerna beskrev de utmaningar som de och servicen i landsbygder står inför och lyfte särskilt att kostnaderna i form av el, drivmedel, hyror och löner ökar, att kunderna styr mot mindre och billigare inköp samt att eventuella investeringar och initiativ för att minska driftskostnader är i fokus. CSF fördjupade sig också i diskussionen om förändringar av prisinformationslagen och hur dessa påverkar landsbygdsbutiker, förhållandet mellan kommersiella intressen och samhällsansvar, samt exempel på hållbarhetsinitiativ inom e-handel och pakettjänster.

Utvärderingen visar att av totalt 23 enkätsvar angav 100 procent att mötena i hög grad gett ökad kunskap om olika aktörers insatser för kommersiell service samt ökat erfarenhetsutbyte mellan deltagande aktörer.

5.3 Pupos Serviceanalys: Analysverktyg för tillgång till kommersiell service

Tillväxtverket använder och utvecklar en GIS-plattform med namnet Pinpoint Sweden (Pipos). Pipos innehåller förutom geografiska analysverktyg också en geografisk databas med tidsserier av högupplöst information om bland annat olika serviceslag, befolkning och vägnät. Pipos är framför allt utvecklad för att göra beräkningar av avstånd och tid mellan olika geografiska företeelser. Pipos kan till exempel användas för att göra tillgänglighetsanalyser som beskriver hur befolkningen och företagets tillgänglighet till apotek, grundskolor, drivmedelsanläggningar, dagligvarubutiker, betaltjänster och posttjänst ser ut och förändras.

Vi utvecklar med Pupos-plattformen som grund även en webbaserad tjänst för presentation, analys och redigering av servicedata kallad Pupos Serviceanalys. Tjänsten är i första hand avsedd att användas som

stöd för handläggare på regioner, länsstyrelser och kommuner i ärenden som rör kommersiell service men även som stöd för myndigheter som har uppdrag inom serviceområdet.

Pipos Serviceanalys fick under utvecklingstiden 2016–2021 ekonomiskt stöd via Landsbygdsprogrammet. Från och med 31 mars 2021 övergick applikationen Pipos Serviceanalys från pilotprojekt till förvaltningsobjekt hos Tillväxtverket. De idag ca 800 registrerade användarna består främst av handläggare och planerare på regioner, länsstyrelser och kommuner runt om i landet, men även av tjänstemän på myndigheter så som Post- och Telestyrelsen, Riksbanken och Trafikverket.

Parallellt med förvaltningen av tjänsten påbörjades under 2022 ett utvecklingsarbete i syfte att få fram en ny, modernare och mer användarvänlig version av Serviceanalys, som ännu bättre ska kunna stötta användarna under den nya programperioden för regionala serviceprogram. Inom ramen för detta utvecklingsarbete har ett flertal aktiviteter genomförts i syfte att fånga de nuvarande användarnas krav och önskemål på den nya tjänsten. Under våren 2022 togs ett flertal prototyper fram som bland annat användes som stöd i de användardialoger och användartester som genomfördes under hösten 2022. Det tekniska utvecklingsarbetet med den nya versionen av Serviceanalys har påbörjats under våren 2023 och den nya tjänsten beräknas vara klar och tillgänglig för användarna under hösten 2023.

I Tillväxtverkets årliga uppföljning av kundnöjdhet bland regionernas handläggare angav 63 procent att de i hög utsträckning fått kunskap om analysverktyget Pipos Serviceanalys.

5.4 Medverkan i övriga evenemang och forum

Tillväxtverket deltar i Landsbygdsnätverkets arbetsgrupp Smarta landsbygder som skapar och sprider kunskap om vad som kännetecknar utveckling av smarta landsbygder och vilka verktyg som kan användas.

Den 20 oktober arrangerade Tillväxtverket tillsammans med Sveriges lantbruksuniversitet ett kunskapsseminarium riktat till journalister som ville fördjupa sina kunskaper om landsbygder. En av presentationerna hade rubriken *Vad betyder grundläggande kommersiell service för en plats?*

Den 9 december anordnade vi en föreläsning för studenter på Agronomprogrammet (inriktning landsbygdsutveckling) på SLU i Uppsala. Vi berättade bland annat om varför kommersiell service i landsbygder är så viktigt, Tillväxtverkets uppdrag och projekt kring att stärka service på landsbygder, exempel på samordnade servicepunkter, samt vad vi ser nu och framåt i utvecklingen av kommersiell service i landsbygder.

Tillväxtverket har under 2022 medverkat med expert i Postfinansieringsutredningen där vi främst har bevakat det geografiska perspektivet och hur företagen och invånare i landsbygder berörs av en eventuellt förändrad postgång.

6 Stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet för serviceutveckling

I detta kapitel redogör vi för vårt uppdrag som stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 (2021–2022). Året som gått var det sjunde genomförandeåret och det andra av två förlängningsår med Tillväxtverkets handlingsplan för Landsbygdsprogrammet.

6.1 Handlingsplanen för Tillväxtverkets medel för serviceutveckling

Tillväxtverket fick 2014 uppdraget att utforma en handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 och därmed axla rollen som handläggande stödmyndighet. Det gällde specifikt för de medel för serviceutveckling som regeringen satsade på i åtgärderna:

1.1 – Kompetensutveckling

1.2 - Information och demonstration

1.2.2 - Pilotprojekt och utveckling inom samarbetsåtgärden

Tillväxtverkets handlingsplan för Landsbygdsprogrammet tar utgångspunkt i resultatet från uppföljningen av regionala serviceprogrammen 2009–2013. Handlingsplanen bygger på de erfarenheter som gjordes och vad som efterfrågas i ett strategiskt servicearbete och för att lokal serviceutveckling ska vara möjlig.

Den totala summan medel till serviceutveckling som satsades i Landsbygdsprogrammet var vid tidpunkten 700 miljoner kronor, varav 210 miljoner kronor fördelades till de åtgärder för vilka Tillväxtverket var utsedd stödmyndighet för.

Tillväxtverket gjorde redan tidigt bedömningen att efterfrågan på projektmedel till pilotprojekt för utveckling av lokala servicelösningar inte skulle motsvara ursprungligt budgeterat belopp för åtgärden. Flera Länsstyrelser vittnade under 2018 om att budget för investeringsstöd till service började ta slut. I mars 2019 beslutades därför att överföra 50 miljoner kronor från Tillväxtverkets budget för pilotprojekt till Länsstyrelsernas åtgärd för stöd till investeringar i service. Detta utifrån att pengarna skulle kunna göra större nytta som investeringsstöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer.

I april 2020 drog Jordbruksverket in kvarvarande medel i Tillväxtverkets budget för projektstöd. Vilket innebar en minskning med ytterligare 35 miljoner kronor. Detta inklusive de återflöden från avslutade projekt under 2020, vilka inte gick tillbaka till Tillväxtverkets budget.

I april 2021 godkände EU-kommissionen programändring 7, som innebar att nuvarande landsbygdsprogram förlängdes under åren 2021–2022 och att nya pengar tillfördes. Tillväxtverket tilldelades därför under 2021 ytterligare projektmedel till insatser för

serviceutveckling inom delåtgärderna 1.1 *Kompetensutveckling* och 16.2 - *Pilotprojekt och utveckling inom samarbetsåtgärden*.

I början av året meddelade vi Jordbruksverket att kvarvarande medel inom delåtgärd 1.1 *Kompetensutveckling*, inte skulle vara möjlig att besluta innan programperiodens stängning. Detta mot bakgrund av att efterfrågan visat sig vara lägre än det som förväntades inför förlängningsåren 2021–2022.

I december 2022 gick Jordbruksverket ut med information om att sista datum att söka och besluta om stöd och utbetalning i landsbygdsprogrammet är framflyttat ännu en gång. Stöd inom landsbygdsprogrammet, som saknar motsvarighet i den strategiska planen, kommer att hållas öppna för ansökan fram till 31 december 2023. Sista dag att fatta beslut inom dessa delåtgärder är 31 mars 2024. De projektmedel till pilotprojekt för utveckling av lokala servicelösningar, vilka Tillväxtverket handlägger och beslutar om, hör till den kategorin.

Tabell 6.1 Medel för serviceutveckling som Tillväxtverket handlägger och beslutar inom Landsbygdsprogrammet 2014–2023 i kronor.

Delåtgärd	Projektmedel landsbygdsprogrammet	Omföring 2019	Indragning april 2020	Programändring 7	Totalt
1.1 – Kompetensutveckling	15 000 000	0	-7 174 131	8 000 000	15 825 869
1.2 - Information och demonstration	14 900 000	0	-9 942 120		4 957 880
16.2 - Pilotprojekt och utveckling	180 000 000	- 50 000 000	-17 798 671	17 000 000	129 201 329
Totalt	209 900 000	- 50 000 000	-34 914 922	25 000 000	149 985 078

6.2 Utlysning av projektmedel 2022

Under 2022 utlyste Tillväxtverket projektmedel vid två tillfällen, en löpande utlysning och en riktad utlysning:

6.2.1 Delåtgärd 16.2 - Samarbete/Piloter för service i landsbygder

Löpande utlysning *Piloter för service i landsbygder* hölls öppen till och med 2022-12-31. Den avsåg pilotprojekt som bidrar till att upprätthålla, utveckla eller utöka den lokala servicen och som därmed förbättrar livsmiljön och förutsättningarna att verka, bo och vistas i landsbygder för företag, boende och besökare.

I utlysningen prioriterades projekt som vill testa ny teknik och nya arbetssätt samt metoder som har betydelse för att utveckla nya lösningar. Även förstudier kunde ingå.

6.2.2 Delåtgärd 16.2 - Samverka lokalt för bättre service i landsbygder

Utlysningen *Samverka lokalt för bättre service i landsbygder* (senare namnbyte till *Kommuner för serviceutveckling 2022–2024*) öppnade 15 februari 2022 och stängde 21 april 2022. Den riktades till kommuner med landsbygdsområden, med behov att utveckla sin förmåga att möta och samarbeta med den lokala nivåns representanter, i frågor som bidrar till att fler får tillgång till grundläggande kommersiell service. Målet är att det ska etableras varaktiga samarbeten mellan kommunen och lokalsamhällen samt att kommunen ska upprätta arbetssätt och rutiner för att arbetet ska bli långsiktigt.

Utlysningen prioriterade ansökningar där det framgick att:

- det finns en önskan och ett behov av insatsen för att öka förmågan hos kommunen att möta och samarbeta med den lokala nivån;
- det finns behov av service på en eller flera platser;
- kommunen förankrat idén och initierat samarbete med aktörer på en eller flera platser.

6.2.3 Informationsträffar

För att sprida information om öppna utlysningar samt för att underlätta för sökande och samtidigt höja kvalitén på de ansökningar som kommer in, har Tillväxtverket sammanställt viktig information inför ansökan stöd. Under året genomförde vi fem informationsträffar till de som anmält sig via utlysningens hemsida och de som inkommit med projektidéer. I genomsnitt deltog 19 deltagare per tillfälle.

6.2.4 Ansökningar och beslutat stöd 2022

Totalt inkom 27 ansökningar under 2022 om totalt 19,2 miljoner kronor i stöd. Sammanlagt beviljade vi 17 ansökningar om totalt 8,7 miljoner kronor i stöd.

Tabell 6.2 Inkomna ansökningar och beslutat stöd 2022, antal och miljoner kronor

Utlysning	Period	Inkomna ansökningar	Ansökt belopp (mnkr)	Avslag/ Avskrivning	Bifall	Beslutat stöd (mnkr)
16.2 Piloter för service i landsbygder	Löpande – 31 december	8	9,8	6	2	1,3
16.2 Samverka lokalt för bättre service i landsbygder	15 februari – 21 april	19	9,4	4	15	7,4
Totalt		27	19,2	10	17	8,7

6.3 Totalt beslutat stöd 2016–2022

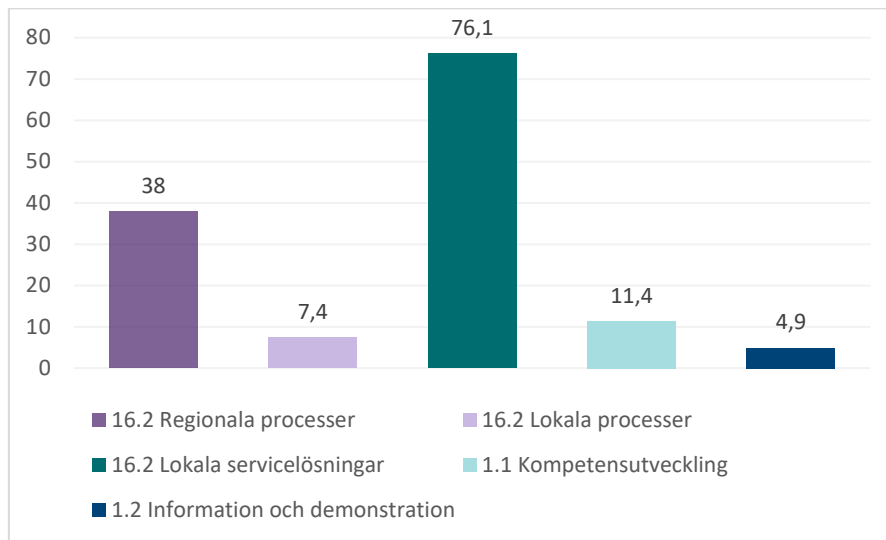
Sedan programmet öppnade för ansökningar 2016 har Tillväxtverket hanterat totalt 148 ansökningar om projektmedel. Vid slutet av 2022 hade vi fattat beslut om bifall i 84 ärenden med 138 miljoner kronor i stöd. Andelen ärenden som fått beslut om avslag, avskrivits eller avvisats uppgår till 43,2 procent.

Tabell 6.4 Totalt beslutat stöd per åtgärd

Delåtgärd	Antal	Beslutat belopp (kr)
1.1 Kompetensutveckling	5	11 408 901
1.2 Information och demonstration	7	4 957 880
16.2 Samarbete, pilotprojekt	72	121 579 887
Totalt	84	137 946 668

Figur 6.1 visar hur beslutade medel fördelar sig på delåtgärder och de övergripande inriktningarna i Tillväxtverkets handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 (2021–2022).

Figur 6.1 Beslutade medel fördelat på delåtgärder

6.4 Projektportfölj

Tillväxtverkets handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 och 2021–2022 syftar till att bidra till ökad tillgänglighet till kommersiell service i landsbygder. Detta genom att finansiera insatser som ska stärka en strategisk styrning på regional nivå, skapa delaktighet och engagemang på kommunal nivå samt ge den lokala nivån möjlighet att initiera och etablera ett behovsbaserat utvecklingsarbete.

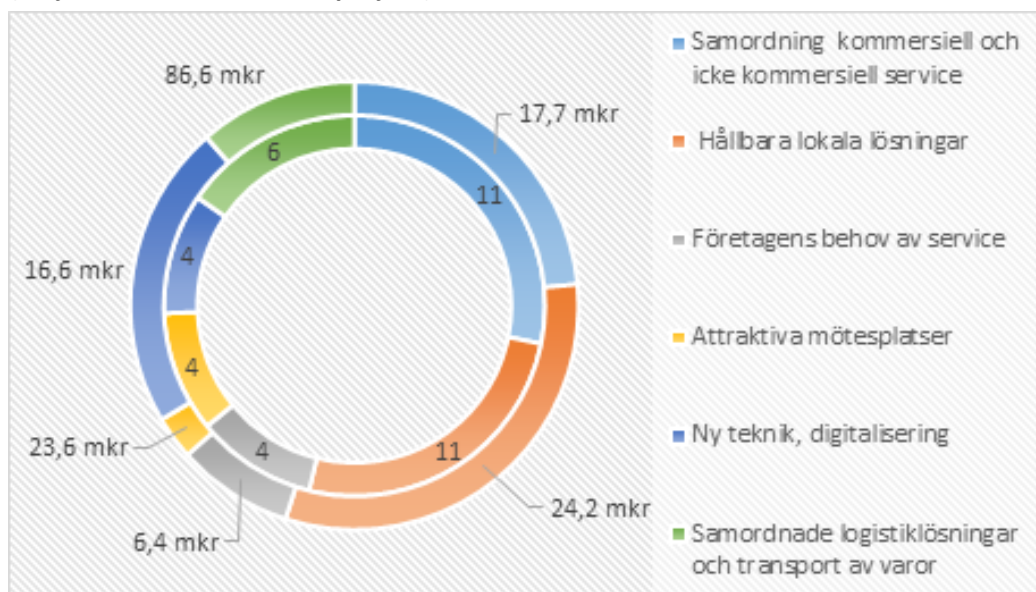
Sammantaget konstaterar vi att de 84 insatser som beviljats medel har på ett eller annat sätt bidragit till att flytta fram positionerna avseende samarbeten, faktiska lösningar och framför allt ökad kunskap på en övergripande nivå.

Under år 2022 har 28 projekt pågått, varav 8 projekt har avslutats. Återföringar från projekt som ej förbrukar allt beviljat stöd beräknas till cirka 15 procent.

Lokala servicelösningar

Projektportföljen för lokala servicelösningar har under 2022 utökats med två projekt. Sammanlagt har nu 40 insatser beviljats finansiering inom inriktningen för utveckling av lokala servicelösningar om totalt knappa 76 miljoner kronor.

Figur 6.2 Fördelning av projektmedel på olika typer av servicelösningar (miljoner kronor och antal projekt)

6.5 Utbetalade projektmedel

Under 2022 hanterade Tillväxtverket 13 ansökningar om utbetalning och vi beslutade om att betala ut 8,8 miljoner kronor i stöd. Tabell 6.5 visar att stor del av dessa utbetalningar härrör från projekt som ursprungligen beviljades stöd redan under 2017–2018. Från programmets start har vi beslutat om utbetalning av sammanlagt 103,7 miljoner kronor.

Tabell 6.5 Utbetalt stöd 2022 uppdelat på år för beslut om stöd

Beslut om stöd (År)	Utbetalt stöd 2022 (Kr)
2017	4 386 869
2018	2 902 837
2019	860 739
2021	116 510
2022	559 965
Totalt	8 826 920

För att underlätta för stödmottagarna och för att höja kvalitén på ansökningar om utbetalning har Tillväxtverket genom åren utformat en utbildning för detta. Vi erbjuder utbildningen till projektledare och ekonom i samband med att stödmottagare beviljas medel till

genomförande av ett projekt. Under 2022 genomförde vi utbildningen digitalt vid två tillfällen, 18 maj och 5 december.

6.6 Kommuner för serviceutveckling

För att projektmedlen i Tillväxtverkets handlingsplan ska göra så stor nytta som möjligt, och skapa en långsiktigt hållbar servicestruktur i Sveriges landsbygder, krävs ett utvecklingsarbete på flera nivåer.

Det krävs en regional strategisk styrning med kommunal medverkan och engagemang - *Regionala och lokala processer*, och att insatser utgår från lokala behov, initiativ och drivkraft - *Lokala servicelösningar*.

Uppföljning av handlingsplanen 2014–2020 visar att det inom inriktningen *Regionala och lokala processer* har beviljats projektmedel i förväntad omfattning. Men i huvudsak har medlen gått till regionala processer, alltså servicearbete på regionalnivå. Uppföljningen visar att det inte har beviljats projektmedel inom inriktningen *Lokala (kommunala) processer*, alltså strategiskt servicearbete på kommunal och lokal nivå.

I utvecklingsarbete som syftar till att stärka tillgänglighet till grundläggande kommersiell service, menar vi att kommunerna har en viktig roll som förutsättningskapande och möjliggörare. Kommunernas medverkan och engagemang är avgörande för att skapa långsiktighet i detta utvecklingsarbete. En nyligen genomförd undersökning³² visar att kommuner, myndigheter och andra organisationer anser att fungerande kommersiell service är viktigt för ett robust och resilient samhälle.

Även om kommunen inte kan hjälpa till med direkta stöd, så har alltså kommunen en viktig roll. Det förutsätter dock att det finns kapacitet och förmåga i form av relevant kunskap och resurser tillsammans med engagemang och vilja.

Men kommunens roll i arbetet med grundläggande kommersiell service är inte helt självklar. Som vi också skrev i vår återrapportering 2022 har vi haft svårt att nå ut till målgruppen kommuner med ett passande erbjudande (läs utlysning). Utmaningen har varit att rikta projektmedel till kommunerna utan att riskera att "projektifiera" verksamhet som sedan ska fungera i kommunernas ordinarie verksamhet. Under hösten 2021 påbörjade vi därför ett arbete med att ringa in vad en utlysning till kommunerna behöver innehålla, för att höja kommunens kapacitet att stärka tillgängligheten till grundläggande kommersiell service.

Vi identifierade att det ofta brister i kommunernas förmåga att möta och samverka med lokalsamhället. Kommunernas dialog och

---

³² Kommersiell service ger robustare samhälle, Tillväxtverket 2021, Rapport 0363

samverkan med lokalsamhället är också ofta personberoende, vilket gör att det även finns ett behov av att utveckla arbetssätt och rutiner för att minska sårbarheten. Detta resulterade i utlysningen - *Samverka lokalt för bättre service i landsbygder*.

För att bidra till syftet med utlysningen och för att främja en så god och långsiktig måluppfyllelse som möjligt, satte vi upp tydliga ramar för möjliga och planerade insatser. Kommunerna ska:

- etablera samarbeten med lokalsamhället via lokala aktörer på en eller fler orter. Identifiera behov, etablera samarbete och genomföra en insats i samarbete.
- utveckla interna arbetssätt och rutiner för intern förankring, så att arbetet ska bli långsiktigt.
- delta i gemensamma sammankomster för erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.

Eftersom utlysningen enbart riktades till kommuner som vill och behöver arbeta för att stärka tillgängligheten till kommersiell service, bytte vi under hösten namn på insatsen till *Kommuner för serviceutveckling 2022–2024*.

Pilotprojekten ingår i ett gemensamt genomförande med andra kommuner. Tillväxtverket erbjuder träffar fysiskt och digitalt för lärande och erfarenhetsutbyte. Träffarna ska fungera som mötesplats för kunskapsutbyte och kunskapsinhämtning. Mellan träffarna arbetar respektive kommun på hemmaplan med sina lokala samarbetsparter.

För att inte uppmuntra till en för stor projektorganisation, som senare försvårar för övergång till ordinarie verksamhet, så begränsades möjligt projektstöd till max 500 000 kronor. Ett krav var medfinansiering från kommunen med 20 procent. Det ger en total projektslutning på max 625 000 kronor.

6.6.1 Beviljade ansökningar - Kommuner för serviceutveckling

Det är nu sammanlagt 15 kommuner som ingår insatsen, med en spridning från Sorsele i norr till Ronneby i söder. Fem kommuner är från Västerbotten, tre kommuner från Dalarna och två kommuner från Gävleborg. Utöver det ingår en kommun från Västmanland, Östergötland, Kalmar, Blekinge och Jönköping.

Tabell 6.6 Kommuner för serviceutveckling 2022–2024

Kommun	Projekt	Beviljat stöd
Åtvidaberg kommun	Samverkan för utveckling av grundläggande kommersiell service på landsbygden i Åtvidabergs kommun	500 000
Mora kommun	Lokal samverkan i Mora kommun för service på landsbygd	500 000
Malå kommun	Medskapandeprocesser för hållbar service i Malåbygden	499 681
Falu kommun	Bygdelots- Falu kommun	500 000
Mörbylånga kommun	Tillsammans för service på östra Öland	500 000
Ljusdals kommun	Utvecklad service på Ljusdals kommuns landsbygder	500 000
Ludvika kommun	Samverka för bättre service i Ludvika kommun	500 000
Umeå kommun	Lokal samverkan för stärkt service på Umeå landsbygd	500 000
Söderhamns kommun	Kommundelscentra med omland	500 000
Ronneby kommun	Lokala processer och forum för utveckling i Ronneby kommun	496 220
Vilhelmina kommun	Kommersiell service i Vilhelmina	500 000
Sala Kommun	Samverkan i Sala	500 000
Vetlanda Kommun	Stärkt service i samverkan med lokalsamhället i Vetlanda kommun	456 275
Sorsele Kommun	Utveckling av medskapandeprocesser för hållbar service i Sorsele kommun	480 000
Norsjö kommun	Utveckling av medskapandeprocesser för hållbar service i Norsjö	500 000
Totalt		7 426 941 kr

6.6.2 Processtöd Kommuner för serviceutveckling 2022–2024

I *Kommuner för serviceutveckling 2022–2024*, där kommuner ska arbeta för att stärka tillgängligheten till service på utvalda platser i kommunen, vill Tillväxtverket hjälpa kommuner att vässa sin roll som möjliggörare och förutsättningsskapare, i arbetet att stärka tillgängligheten till grundläggande kommersiell service, genom att erbjuda verktygen kunskap, nätverk och finansiering.

Vi har i uppföljning av tidigare genomförda insatser sett, att om arbetet med service ska leda till långsiktiga lösningar behöver fem faktorer samspela.

1. Insatsen behöver utgå från det lokala behovet, för att skapa delaktighet och engagemang.

2. Det krävs ett löpande och återkommande förankringsarbete externt så väl som internt, så att arbetat inte vilar på några enskilda personer.
3. Samverkan är navet i arbetet, ett väl fungerande samarbete är en förutsättning och är det som ger fart åt arbetet.
4. Det behövs en plan och en organisation för arbetet, att man enas om ansvarsfördelning med uppgifter och roller.
5. En gemensam målbild ger riktning i arbetet, så att alla drar åt samma håll.

Tillväxtverkets kunskapsstöd till *Kommuner för serviceutveckling 2022–2024* är därför uppbyggt utifrån dessa framgångsfaktorer och i genomförandet kommer ett antal exempel från redan genomförda insatser tillsammans med aktuell kunskap, arbetssätt och metoder att lyftas.

Kunskapsseminarierna genomförs digitalt, för att möjliggöra ett så brett och varierande program som möjligt samt för att alla ska kunna delta på lika villkor. Varje kunskapsseminarium följs av att deltagarna får en hemläxa på ämnet till nästkommande erfarenhetsträff. Erfarenhetsträffar hålls löpande, både med ett specifikt syfte att dela erfarenheter från arbete med hemläxa och i form av möten med öppen agenda, så kallade Servicesnack.

Den 8 september bjöd Tillväxtverket in till digital uppstartsträff. Syftet med träffen var att deltagande kommuner skulle få information om utbildningsplanen, samt få viktig information om att driva ett EU-finansierat projekt i Landsbygdsprogrammet så tidigt som möjligt i genomförandet. Syftet var även att i ett tidigt skede förhöra sig med kommunerna om behov av kunskap samt förväntningar på Tillväxtverkets kommande processtöd. Vi informerade även om var det går att läsa om goda exempel och verktyg som inspiration inför att starta upp projektet.

I uppföljningsenkät för uppstartsträffen, svarade kommunerna att de förväntningar som finns på processtödet är att Tillväxtverket ska utgöra bollplank, ge vägledning och vara ett kunskapsstöd. Kommunerna uppger att det finns behov av kunskap om arbetssätt och metoder för extern samverkan, men även om intern förankring i den egna organisationen vilket är minst lika viktigt. Önskemål finns om både aktuell forskning, och om hur andra löst liknande utmaningar. Vår bedömning är att utifrån planerat upplägg och innehåll, kommer dessa förväntningar att kunna bemötas.

Den 25–26 oktober arrangerades en fysisk Kick-Off i Stockholm, där samtliga 15 kommuner deltog. Syftet med mötet var att kommunerna skulle få träffas fysiskt för att underlätta för vidare samarbete kommunerna emellan. Syftet var också att bjuda in talare som kunde bidra med relevant kunskap och användbara verktyg för uppstart och genomförande planerade insatser. I uppföljning efter mötet uppgav samtliga svarande att de fått relevant och tillräcklig kunskap för att påbörja och genomföra planerade insatser.

För att löpande kunna fånga eventuella utmaningar och för att kunna ge alla kommuner de stöd som den enskilda kommunen behöver under projekttiden, erbjuds med jämna mellanrum även individuella samtal med en kommun i taget.

Tabell 6.7 Processtöd hösten 2022

Datum	Processtöd	Innehåll
8 september	Digital uppstartsträff	Information om att driva ett projekt i Landsbygdsprogrammet
4-7 oktober	Individuella samtal	Avstämning uppstart
25-26 oktober	Kick-off Stockholm	Nätverkande och Kunskap
23 november	Erfarenhetsträff	Dela erfarenheter från uppstartsarbetet
7 december	Kunskapsseminarium	Fem föreläsare på temat-Vikten av att utgå från behovet.
15 december	Servicesnack	Digital träffpunkt för umgänge och löst prat om service.

6.7 Avslutade projekt 2022

Hittills har sammanlagt 64 projekt slutredovisat sitt genomförande till Tillväxtverket. Enbart under 2022 har åtta projekt slutredovisat sina resultat. Av dessa avsåg sju projekt inriktningen *Lokala servicelösningar* och ett *Regionala processer*.

Tabell 6.8 Regionala processer

Projektägare	Projektamn
Region Blekinge	Stärkt regionalt servicearbete

Tabell 6.9 Lokala servicelösningar

Projektägare	Projektamn
Torsby Kommun	Förstudie inför pilotprojekt - Hemleverans från landsbygdsbutiker med drönare
Gold of Lappland Ekonomisk för	Välkommen till bygden
Coompanion i Kalmar	Projekt Servicelyftet
Länsstyrelsen i Jämtlands län	SOT - Service och trygghetspunkter i Jämtlands län
Region Dalarna	Service-BID - Levande orter med smarta servicelösningar.
Älvdalens kommunbyrå	Servicepunkter i bygdegårdarna

Nedan följer några exempel på resultat, framsteg, motgångar och lärdomar som projekten har redovisat.

6.7.1 Avslutade projekt – inriktning Regionala processer

Ett framgångsrikt arbete med regional serviceplanering förutsätter att det finns en strategisk styrning på regional nivå. Projekten skulle bidra till ökad flernivåsamverkan och stärka det strategiska arbetet på regional och kommunal nivå. På sikt ska detta bidra till att utveckla den lokala servicen, förbättra livsmiljön och förutsättningarna att verka, bo och vistas i landsbygder för företag, befolkning och besökare.

Region Blekinge - Stärkt regionalt servicearbete

Region Blekinge satsade på att stärka samverkan både mellan olika strategiska områden och mellan aktörer på regional, kommunal och lokal nivå som är viktiga för utveckling och stärkt tillgång till service i landsbygd i Blekinge. Resultatet blev bland annat utpekade strategiska noder som är viktiga att stärka för att utveckla hela regionen, ett innovationsverktyg och serviceplaner.

En lärdom från projektet är att det är viktigt att identifiera de olika aktörernas roller och se till att komplettera varandra i utvecklingsarbetet med att främja tillgängligheten till kommersiell. Region Blekinge pekar på tre framgångsfaktorer som varit viktiga för projektets resultat och uthållighet:

Vilja – viktigast av allt är att vilja arbeta med initiativet, att ha roligt under tiden, backa varandra i teamet och att resultatet är efterlängtat.

Våga - att arbeta med förändringsledning och utvecklingsprocesser handlar om att göra saker som inte är beprövade. Det kräver mod och tillit till idén, processen och varandra.

Välja - det finns alltid många olika förslag och säkert många lyckade alternativ, ibland måste man bara välja för att kunna fortsätta.

6.7.2 Avslutade projekt – inriktning Lokala servicelösningar

Ett framgångsrikt servicearbete bygger på delaktighet och engagemang från dem det berör. Inriktningen *Lokala servicelösningar* syftar till att finansiera lokala initiativ till samarbete för att stärka tillgängligheten till lokalt anpassade servicelösningar. Nedan beskrivs erfarenheter från fyra projekt.

Servicelyftet - Coompanion

Coompanions regionala organisationer i Jämtland, Gävleborg, Västmanland, Örebro, Östergötland och Kalmar tog ett gemensamt grepp om vad ny teknik innebär för olika serviceslag i landsbygder. Störst potential såg man i digitala lösningar för butiker och utbyggnad av infrastruktur för elbilsaddning. Projektet resulterade bland annat i

webbinarier och en handbok för den som vill digitalisera sin landsbygdsbutik.

Coompanion summerade sin syn på vad som är relevant att arbeta vidare med och vad som är viktigt för regionen och kommunerna att förhålla sig till i en "roadmap" för respektive regionorganisation. Tre övergripande lärdomar som de skickar med är:

1. Lokal förankring är ofta avgörande för att nya initiativ till butiker ska lyckas. En reflektion är att det i flera fall handlar om att konvertera befintliga butiker till delvis obemannade och förbättra lönsamheten.
2. Framgångsrik serviceutveckling i landsbygder kräver initiativrika projektledare som kan verka över sektorsgränser, tolka platsen, människorna och entreprenörerna utifrån den aktuella situationen och som har kunskap om mobilisering av processledning.
3. Om det särskilda driftstödet till dagligvarubutiker i landsbygder villkoras med insatser för att utveckla butiken skulle det vara ett gott incitament för förändring.

SOT- Service och trygghetspunkter i Jämtlands län- Länsstyrelsen Jämtlands län

Butiker är viktiga nav för service, information och trygghet såväl till vardags som i kris. För att de ska fungera också vid samhällsstörningar tog Länsstyrelsen i Jämtlands län fram en modell för lokal organisation och reservkraft. Tillsammans med kommuner och landsbygdsbutiker identifierade länsstyrelsen vilka grundförutsättningar som krävs för en service-och trygghetspunkt, eller SOT-punkt. Kommunerna gick sedan några olika vägar för att etablera sina punkter. Kunskapen samlades i en rapport och informationsmaterial.

Det långsiktiga målet med projektet var att ge tryggare och robustare miljöer med service i glesare områden där SOT-punkterna får en central funktion vid en samhällsstörning. Länsstyrelsen i Jämtlands län menar att projektet har skapat en gemensam startpunkt för en fortsatt sådan process.

Konkret resulterade projektet i att en SOT-punkt driftsattes i Kall i Åre kommun, och att ytterligare sju planerade SOT-punkter i Jämtland beviljats investeringsstöd i landsbygdsprogrammet.

Att utgå från lokala behov och resurser gör både att SOT-punkterna blir robusta och att de utformas på lite olika vis, men projektet har ställt upp fem krav för vad man menar är en lägstanivå för att definieras som en SOT-punkt:

1. På platsen ska finnas en dagligvarubutik med ett mångsidigt utbud av varor, året-runt-öppet och fasta lokaler.
2. I butikens direkta närhet ska det finnas en drivmedelsanläggning.

3. För att säkerställa driften av både drivmedelsanläggningen och dagligvarubutiken vid ett strömavbrott ska ett reservkraftaggregat finnas på platsen.
4. SOT-punkten ska också utgöra en informations- och kommunikationsnod för kommunen och andra aktörer i händelse av en samhällsstörning.
5. Det ska finnas en formaliserad organisation som ska sköta driften av SOT-punkten.

Under projektets gång gav corona-pandemin och ett ökat fokus på beredskapsfrågor och civilförsvaret ökad medvetenhet för frågorna och projektet har rönt stort intresse från både media och andra aktörer. Bland annat beskriver Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att stöd till lokala service- och trygghetspunkter och frivilliga resursgrupper kan vara en åtgärd för att stärka det civila försvaret.

Projektet tog fram ett kunskapsunderlag i form av en film och rapporten SOT-punkter i Jämtlands län som kan användas av de som vill arbeta vidare med SOT-punkter.

Efter projektets slut fortsätter länsstyrelsen att samverka med Umeå universitet för att öka kunskapen om hur service och trygghet kan stärkas i landsbygder.

Service BID- Levande orter med smarta servicelösningar – Region Dalarna

I projektet *Service-BID - Levande orter med smarta servicelösningar* testade tre sinsemellan ganska olika orter i Dalarna BID-processer för att stärka den lokala servicen. BID står för *Business Improvement District* och är menat att stärka samverkan mellan privata, offentliga och ideella aktörer inom ett avgränsat område, oftast i stadsmiljöer. Region Dalarna kunde dock se att ramverket fungerar också på mindre orter, men att man behöver tänka annorlunda när det kommer till finansiering.

De tre orterna Sollerön, Svärdsjö och Grängesberg genomgick BID-processer vilket resulterade i handlingsplaner för att utveckla respektive ort. Projektet resulterade också i att fler än tidigare engagerar sig i utvecklingsarbetet på respektive ort, och att många nya aktörer nu deltar i samverkan.

En svårighet är att hitta finansiering till de insatser som identifieras. Det finns få kapitalstarka aktörer och det är osäkert om de gemensamma investeringarna blir lönsamma.

Projektet landade i lärdomen att en BID-modell som bygger på frivillighet och samverkan fungerar även på landsbygden. Ofta finns en tradition av ideellt engagemang och samverkan som man kan bygga vidare på.

Kommunen behöver också vara medveten om att det kommer att finnas förväntningar på offentlig finansiering av delar av åtgärderna i

handlingsplanen, därför är det viktigt att förankra idén om BID i flera förvaltningar.

6.8 Erfarenheter som handläggande stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet 2022

Nedan följer några sammanfattningar och reflektioner kring utfallet 2022.

Femton deltagande i Kommuner för serviceutveckling 2022–2024

Vi fick inte så många ansökningar som vi hade hoppats på, men vi har ändå en bra mix av kommuner i programmet. Från kust till inland, stora och små sett till både ytan och antal invånare, utpräglade landsbygdskommuner och de som präglas av en eller flera större tätorter. Vi har också en spridning från Sorsele i norr och till Ronneby i söder. Utlysningen blev precis den pusselbit som saknades i Tillväxtverkets projektportfölj. Kommuner uppger samtidigt att projektet är exakt vad de behövde och vid rätt tillfälle.

Det enhetliga genomförandet med liknande insatser och gemensamt processtöd, skapar goda förutsättningar för att den finansiering och det nätverk som erbjuds, ska bidra till att lägga grunden för långsiktig strukturell samverkan.

Så som vi bedömde är behovet av kunskap och erfarenhetsutbyte stort. Något förvånande, så är behovet av stöd och erfarenheter kring arbetet med intern förankring större, än för arbetet med att etablera extern samverkan. Precis som på regional nivå, så är tjänstepersoner i regel ensamt ansvariga för specifika och generella frågor kopplade till landsbygdens förutsättningar. Projektet innehåller inga banbrytande insatser, men bara genom att det finns avsatta medel ger det mandat och tillgängliggör tid för att arbeta med uppgiften.

Tillväxtverkets handlingsplan 2023

Programändring 7 innebar en utökad genomförandetid för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 med två år, för att omfatta ansökan och beslut under 2021–2022. För åtgärder där det finns medel kvar, och som inte har sin motsvarighet i den *Strategiska planen 2023–2027*, finns möjligheten att ansöka om stöd fram till 2023-12-31, med beslut senast 2024-03-31. Delåtgärder som Tillväxtverket handlägger tillhör denna kategori av stöd. Det innebär att den godkända handlingsplanen för 2023 möjliggör för utlysningar i samtliga åtgärder och riktningar.

Utlysningen *Piloter för service landsbygder 2021–2022* resulterade enbart i tre beviljade projekt, detta trots att utlysningen var öppen under stora delar av 2021 och hela 2022. Som vi skrivit i tidigare års åiterrapporteringar har efterfrågan på projektmedel till pilotprojekt för lokala servicelösningar inte motsvarat tilldelad budget.

Utifrån tidigare uppföljning av projektportföljen, tillsammans med det senaste tillskottet, *Kommuner för serviceutveckling 2022-2024*, görs nu bedömningen att Tillväxtverket har täckt in samtliga delåtgärder och prioriterade inriktningar i genomförandet av Tillväxtverkets handlingsplan för landsbygdsprogrammet. I slutet av 2022 kan vi dock konstatera att det finns en ansevärd summa projektmedel kvar att besluta om.

Femton kommuner är bra men behovet borde vara större. Så även om vi nu har en god mix av kommuner i programmet, så saknas kommuner med potentiellt behov från flertalet regioner. Exempelvis ingår i dag inga kommuner från Norrbotten, Västernorrland, Jämtland, Värmland, Kronoberg, Södermanland eller Västra Götaland för att nämna några.

Om detta och mer där till hoppas vi kunna återkomma till i Återrapportering för budgetåret 2023.

Bilaga 1. Stöd till kommersiell service år 2022 fördelat på län, stödtyp, beviljat stöd, antal ärenden och antal unika företag (miljoner kronor).

Län	Hemsändningsbidrag		Servicebidrag		Särskilt driftstöd		Investeringsbidrag		Stöd till korrosionsskydd		Totalt stöd Anslag 1:1		Investeringsstöd i landsbygdsprogrammet		Totalt stöd till kommersiell service 2022	
	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr
Stockholm					22	3,9			1,0	0,2	23	4,0	5	2,9	28	6,9
Uppsala	2	0,3			5	1,3			1,0	0,4	8	2,0	3	1,6	11	3,6
Södermanland					3	0,6					3	0,6	1	0,6	4	1,2
Östergötland	5	0,5	2	0,4	18	3,6	6	0,2			31	4,6	13	5,4	44	10,0
Jönköping	4	0,7	5	0,5	16	2,9	7	2,4	1,0	0,1	33	6,6			33	6,6
Kronoberg	5	1,0	7	1,0	12	2,7	2	1,5			26	6,3	2	0,6	28	6,9
Kalmar	11	3,7	4	0,5	11	2,5	3	0,3	1,0	0,2	30	7,1	4	1,4	34	8,6
Gotland					1	0,1					1	0,1	1	0,2	2	0,3
Blekinge	4	0,9	5	0,8	1	0,2					10	1,9	6	2,1	16	4,0
Skåne					1	0,2					1	0,2			1	0,2
Halland			1	0,02	3	0,7			1,0	0,3	5	0,9	4	2,7	9	3,6
Västra Götaland	7	0,6			21	4,5	2	1,0	2,0	0,7	32	6,7	8	3,1	40	9,9
Värmland	6	1,8	4	0,6	12	2,5	5	1,4	1,0	0,4	28	6,6	7	5,0	35	11,6
Örebro	3	0,1			4	0,7	10	2,0			17	2,8	3	1,2	20	3,9
Västmanland	2	0,2	2	0,3	3	0,6					7	1,1	4	2,7	11	3,8
Dalarna	5	0,4	2	0,3	16	3,1	3	0,7	1,0	0,5	27	5,0	10	1,2	37	6,2
Gävleborg	6	1,7			11	2,4			2,0	1,1	19	5,2	9	4,7	28	9,9
Västernorrland	6	1,7	1	0,1	16	4,0	3	1,3	1,0	0,5	27	7,6	8	6,0	35	13,6
Jämtland	7	1,9	3	0,6	23	3,9			3,0	1,3	36	7,6	12	7,5	48	15,2
Västerbotten	12	3,0	2	0,3	41	8,5	13	7,7	1	0,4	69	19,8	8	10,4	77	30,2
Norrbotten	11	1,8	6	1,0	28	5,3			1,0	0,4	46	8,5	19	15,2	65	23,7
Totalt	96	20,1	44	6,3	268	54,0	54	18,5	17	6,5	479	105,4	127	74,4	606	179,8
Antal unika företag som beviljats bidrag/stöd*			41		259		50		16		307		124		376	

Källa: Jordbruksverket (Investeringsstöd i landsbygdsprogrammet) samt Tillväxtverket (Nyps)

* Här inkluderas inte kommuner med hemsändningsbidrag. Med företag avses aktiebolag, ekonomiska föreningar, enskilda firmor eller ideella föreningar

